

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему **«ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
КУРАТОРА У ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.2312
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
Д. С. Носов

Керівник: кандидат педагогічних наук; доцент
кафедри соціальної педагогіки та спеціальної
освіти _____ Т. Г. Соловійова

Рецензент _____

Запоріжжя

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Носову Дмитру Станіславовичу

1. Тема роботи: «Особливості соціально-педагогічної діяльності куратора у закладі фахової передвищої освіти»

керівник роботи Соловійова Т. Г. к.пед. н., доцент

затверджена наказом ЗНУ від «01» 05 2023 року № 640-с

2. Строк подання студентом роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) визначити сутність, зміст і напрями соціально-педагогічної роботи у закладі фахової передвищої освіти; визначити рівні сформованості професійної готовності до навчально-виховної діяльності студентів закладу фахової передвищої освіти; розкрити та обґрунтувати психолого-педагогічні умови, які забезпечують ефективність навчально-виховного процесу у закладі фахової передвищої освіти; узагальнити систему соціально-педагогічних технологій у підготовці майбутнього вчителя.

5. Перелік графічного матеріалу: -

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Соловйова Т. Г.		
Розділ 1	Соловйова Т. Г.		
Розділ 2	Соловйова Т. Г.		
Розділ 3	Соловйова Т. Г.		
Висновки	Соловйова Т. Г.		

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2	Написання вступу	грудень	виконано
3	Написання першого розділу	січень-лютий	виконано
	Написання другого розділу	березень-квітень	виконано
4	Написання третього розділу	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	листопад	виконано
8	Захист	лютий	

Студентка _____ Носов Д. С.

Керівник роботи _____ Соловйова Т. Г.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Апухтіна В. В.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 98 с., 38 джерел, 2 додатки.

Мета дослідження: узагальнити досвід роботи педагогічного колективу закладу фахової передвищої освіти, визначити сукупності психолого-педагогічних умов діяльності, які сприяли формуванню системи соціально-педагогічних технологій підготовки майбутніх вчителів та вихователів.

Об'єкт дослідження: технології соціально-педагогічної роботи та процес соціалізації учнівської молоді в умовах закладу фахової передвищої освіти.

Предмет дослідження: процес підбору та виокремлення соціально-педагогічних технологій соціалізації учнівської молоді в умовах закладу фахової передвищої освіти.

Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс **методів дослідження:**

- теоретичний – аналіз філософської, соціологічної та психолого-педагогічної літератури, програмно-методичної документації, а також класифікація, систематизація та узагальнення одержаної інформації;

- емпіричний – вивчення й узагальнення досвіду (спостереження, бесіда, інтерв'ювання, метод незалежних характеристик, вивчення продуктів діяльності, педагогічний експеримент).

Практичне значення: узагальнено систему соціально-педагогічних технологій у підготовці майбутнього вчителя. Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами та кураторами закладів фахової передвищої освіти та закладів вищої освіти у своїй професійній діяльності.

Галузь використання: заклади вищої освіти.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ, ВИХОВАННЯ, ДІЯЛЬНІСТЬ, СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА, СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, КУРАТОР, СОЦІАЛЬНІ РОЛІ.

SUMMARY

Nosov D. S. Features of Socio-Pedagogical Activity of the Tutor in Institution of Vocational Pre-Higher Education.

The qualification work consists of an introduction, 3 parts, findings, a list of references (38 items).

Already today, it can be stated with certainty that the formation of a profession in the social sphere takes place in the conditions of a certain stabilization of social pedagogy as a science. The main goal of the curator of the group of future teachers is to create conditions for the self-development of the individual. The components of this goal are support, strengthening of hope, stimulation of people to develop their abilities, knowledge and skills. The curator in the institution of professional preliminary education should analyze, forecast the process of socialization of the individual and, if necessary, reduce the negative consequences of social conditions, equalizing at least to some extent the starting opportunities of young people.

The purpose of the study: to summarize the work experience of the teaching staff of the institution of vocational pre-higher education, to determine the set of psychological and pedagogical conditions of activity that contributed to the formation of the system of socio-pedagogical technologies for the training of future teachers and educators.

The research tasks:

1) to determine the essence, content and directions of socio-pedagogical work in the institution of vocational pre-higher education;

2) to determine the level of formation of professional readiness for educational activities of students of the institution of vocational pre-higher education;

3) to reveal and justify the psychological and pedagogical conditions that ensure the effectiveness of the educational process in the institution of vocational pre-higher education;

4) summarize the system of socio-pedagogical technologies in the training of future teachers.

The object of the research: technologies of socio-pedagogical work and the process of socialization of student youth in the conditions of an institution of vocational pre-higher education.

The subject of the study: the process of selection and selection of socio-pedagogical technologies for the socialization of student youth in the conditions of a vocational pre-higher education institution

Part 1 "Institution of vocational priority education - as a factor of education of youth students" a theoretical analysis of the features of the social and educational activity of the curator in the institution of vocational pre-higher education was carried out; the concept of socio-pedagogical activity in the conditions of vocational pre-higher education institutions is revealed.

Part 2 "The socio-pedagogical role of the curator in the process of socialization of student youth" revealed the place and role of the curator in the conditions of the activities of institutions of vocational pre-higher education; the content of the socio-educational work of the curator in the institution of vocational pre-higher education is considered.

Part 3 "Forms and methods of socio-educational work in the institution of vocational pre-higher education" defined the factors and mechanisms of the process of socialization of student youth; socio-pedagogical technologies in the practical work of curators of academic groups were investigated.

Research materials can be used by teachers and curators of institutions of professional preliminary education and institutions of higher education in their professional activities.

Keywords: Socialization, education, activity, social pedagogy, social-pedagogical activity, curator, social roles.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Заклад фахової передвищої освіти – як фактор виховання студентської молоді.....	14
1.1. Теоретичний аналіз особливостей соціально-виховної діяльності куратора у закладі фахової передвищої освіти.....	15
1.2. Поняття соціально-педагогічної діяльності в умовах закладів фахової передвищої освіти.....	19
Розділ 2. Соціально-педагогічна роль куратора у процесі соціалізації студентської молоді.....	26
2.1. Місце та роль куратора в умовах діяльності закладів фахової передвищої освіти.....	26
2.2. Куратор – як організатор навчально-виховної роботи студентів закладів фахової передвищої освіти.....	36
2.3. Зміст соціально-виховної роботи куратора у закладі фахової передвищої освіти.....	47
Розділ 3. Форми і методи соціально-виховної роботи у закладі фахової передвищої освіти.....	58
3.1. Фактори і механізми процесу соціалізації студентської молоді.....	58
3.2. Соціально-педагогічні технології у практичній роботі кураторів академічних груп.....	65
Висновки.....	86
Список використаних джерел.....	88
Додатки.....	91

ВСТУП

В умовах реформування українського суспільства перспектива розвитку особистості набуває особливого значення. Від цього залежить, яким шляхом піде держава, яке собі майбутнє і яка роль при цьому відведена особистості.

Радикальна перебудова політичної, соціально-економічної та духовної сфери життя суспільства знайшла широке відображення в традиційній системі виховання: реформуються педагогічні уявлення, концептуальні установки, методика роботи з учнями і студентами.

Стало очевидним, що в сучасній соціально-педагогічній ситуації освіти потрібні концепції, парадигми та технології виховання, які зможуть забезпечити підготовку учнів до життя в суспільстві з новим соціально-економічним устроєм.

Ефективність процесу гуманізації освіти значною мірою визначається тим, наскільки ґрунтовно досліджені теоретично-методичні проблеми в цій галузі, як здійснено науковий аналіз педагогічних явищ. Вочевидь, що сучасна система освіти вимагає докорінного переосмислення парадигми виховання, оновлення змісту, форм і методів духовного становлення особистості з точки зору гуманізації життєдіяльності учня, створення сприятливих умов для самореалізації внутрішніх сил у різних видах творчої діяльності.

Сутність гуманізації освіти полягає в олюдненні виховання, тобто у визнанні цінності дитини як особистості, її створення умов для прояву її здібностей, індивідуальності, а також стимулювання внутрішніх сил саморозвитку та самовиховання.

Ціннісна система суспільства, що існувала протягом десятиліть, інтенсивно руйнується, натомість нова створюється вкрай повільно. Як зазначають українські соціологи, «ознаки невизначеності, несвідомості та автономності характеризують загальну українську, соціокультурну ситуацію».

Де орієнтири? Що, зрештою, «добре» і що «погано»? Чим визначити

норми і цінності, коли закони зневажають, а ті, хто їх не дотримується, живуть краще? Молоде покоління стоїть перед проблемою вибору. Світоглядна сучасна парадигма молодого людини може бути оцінена як маргінальна де майже немає місця старим орієнтаціям, а нові ще не зайняли свою нішу. Це зумовлює суперечливу модель світоглядних цінностей молодих людей, їх поведінки.

Але ж майбутнє України належить саме молоді. Якою буде молодь сьогодні, які цінності становитимуть ядро її свідомості, таким і буде майбутнє нашої країни. Звичайно, з набуттям життєвого досвіду ціннісні орієнтації коригуються, однак система світоглядних цінностей та орієнтацій засвоюється людиною саме в юнацтві як наслідок процесу соціалізації.

Коли втрачається домінуюча роль сім'ї як агента соціалізації, саме освіта як соціальний інститут повинна взяти на себе функцію формування особистості, дати ті світоглядні орієнтири, які є запорукою успішної соціалізації. Проте криза системи цінностей зумовлює і стан процесу навчання та виховання. З одного боку, зростає невпевненість, відчуття нестабільності у всіх суб'єктів системи освіти. З іншого, саме особистість, яка вже має сформовану систему цінностей, ретранслює її в середовищі.

Такою особистістю з сформованою системою цінностей в умовах закладу фахової передвищої освіти, може виступати куратор. Особистість може впливати на макрорівень через розповсюдження своєї системи цінностей (наприклад, власна концепція викладання тієї чи іншої навчальної дисципліни). Особистість куратора може впливати на мезорівні через спілкування з колегами, в певному педагогічному колективі.

Уже сьогодні можна з певністю стверджувати, що становлення професії у соціальній сфері відбувається в умовах певної стабілізації соціальної педагогіки як науки. Головна мета діяльності куратора групи майбутніх педагогів – створення умов для саморозвитку особистості. Складовими цієї мети є підтримка, посилення надії, стимулювання людей до розвитку їх здібностей, знань та умінь. Куратор у закладі фахової передвищої освіти має аналізувати, прогнозувати процес соціалізації особистості і, якщо потрібно, зменшувати

негативні наслідки соціальних умов, зрівнюючи хоча б певною мірою стартові можливості молоді.

Сферою його діяльності є своєрідна «зона довіри» між людьми, що потребує від нього не лише здатності бути хорошим фахівцем своєї справи, але й володіти високим рівнем професійної культури.

Реальний аналіз якості роботи кураторів Запорізького педагогічного фахового коледжу свідчить про потребу їх спеціальної підготовки, змінюваності кадрів у соціальних службах. Професійна культура куратора ще й досі не стала предметом уваги науковців, хоча деякі аспекти цієї проблеми уже висвітлювалися в окремих дослідженнях.

Так, скажемо, у працях І. Беха, В. Бочарової, А. Капської, О. Кузьменка, І. Миговича, В. Оржахівської розглядаються суперечності соціальної дійсності, які характеризують негативні явища серед молоді, нестабільність її соціального статусу, прагнення адаптуватися до нових умов і в новому соціумі.

У дослідженнях І. Зверевої, Л. Коваль, Л. Міщик, О. Холостової та ін. розкрито окремі аспекти професійної підготовки зокрема етичного аспекту професійної діяльності.

І. Миговичем здійснено аналіз історичних передумов становлення професійної підготовки соціальних педагогів в Україні, а Н. Ничкало вивчала особливості соціально-виховної діяльності педагога у професійно-технічних навчальних закладах.

Психологи Н. Ануфрієва, І. Бестужев-Лада, Б. Бітінас, Т. Зелінська, Л. Бурлачук, І. Кон та ін. охарактеризували особистісно-орієнтований характер соціальної роботи, її гуманістичний і культурологічний характер.

Проте дані дослідження не дозволяють простежити за особливостями процесу формування професійної культури куратора, що свідчить про наявність своєрідної «білої плями» у системі спеціальної підготовки фахівців для діяльності у соціально-виховній сфері навчальних закладів.

Реформування соціальних сфер життєдіяльності суспільства охоплює чимало його сторін і в першу чергу вимагає радикальних змін у професійній

підготовці фахівців для цих сфер.

Рівень дослідження названої проблеми характеризується підвищенням в останні роки інтересу до удосконалення не загальної системи професійної підготовки майбутнього вчителя, а до особистості. Соціально-педагогічна роль куратора у цьому процесі розглядається з точки зору розробки і вдосконалення педагогічних технологій, які б сприяли поліпшенню окремих характерологічних якостей майбутнього спеціаліста педагогічної сфери.

Педагогічні аспекти професійної підготовки вчителя опрацьовані у роботах А. Алексюка, Б. Кобзаря, О. Мороза, Є. Помиткіна, М. Приходька, В. Сагарди, Г. Троцько та ін. Усе більшої ваги набуває підхід, який ґрунтується на визначенні вимог до розвитку спеціальних умінь, особистісних якостей, індивідуально-психологічних особливостей спеціалістів у галузі соціально-виховної роботи та розробки нових методик, засобів і способів реалізації професійно-особистісного потенціалу (Ф. Гоноболін, А. Бойко, Л. Долинська, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, О. Киричук та ін.)

Оскільки побудова в Україні демократичного суспільства різко збільшує попит на демократично і національно зорієнтовані особистості, постала потреба реформації перебудови всієї системи освіти і виховання.

У кожній державі, як і в кожному житті людини, є такі періоди, коли їй потрібна допомога: групи людей, або цілого суспільства. І в цій ситуації особливу роль можуть відігравати як окремі соціальні інститути, так і окремі спеціалісти.

Таким чином, враховуючи соціальну значущість проблеми соціально-виховної ролі та змісту діяльності кураторів у середньому спеціальному закладі педагогічного профілю, а також недостатню її дослідженість, викликали підстави для визначення теми магістерської роботи: «Особливості соціально-педагогічної діяльності куратора у закладі фахової передвищої освіти».

Ця тема обумовила **мету дослідження**: узагальнення досвіду роботи педагогічного колективу закладу фахової передвищої освіти, визначення сукупності психолого-педагогічних умов діяльності, які сприяли формуванню

системи соціально-педагогічних технологій підготовки майбутніх вчителів та вихователів.

Об'єкт дослідження: технології соціально-педагогічної роботи та процес соціалізації учнівської молоді в умовах закладу фахової передвищої освіти.

Предмет дослідження: процес підбору та виокремлення соціально-педагогічних технологій соціалізації учнівської молоді в умовах закладу фахової передвищої освіти.

В основу нашого дослідження було покладено **гіпотезу** про те, що зміст соціально-педагогічної роботи куратора в умовах закладу фахової передвищої освіти забезпечується комплексом соціально-педагогічних технологій, завдяки яким успішно проходить процес адаптації, пристосування особистості до середовища шляхом засвоєння соціального досвіду і самостійного відтворення цих відносин, у ході яких формується особистість.

Відповідно до мети та гіпотези були поставлені такі **завдання дослідження:**

1. Визначити сутність, зміст і напрями соціально-педагогічної роботи у закладі фахової передвищої освіти.
2. Визначити рівні сформованості професійної готовності до навчально-виховної діяльності студентів закладу фахової передвищої освіти.
3. Розкрити та обґрунтувати психолого-педагогічні умови, які забезпечують ефективність навчально-виховного процесу у закладі фахової передвищої освіти.
4. Узагальнити систему соціально-педагогічних технологій у підготовці майбутнього вчителя.

Методологічною і теоретичною основами дослідження є Закон «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття); методологічні засади про сутність особистості та актуалізації особистісного потенціалу (І. Бех, Л. Буєва, А. Маслоу); концептуальні положення формування особистості (В. Асєєва, Л. Божович, М. Поташник, Т. Яценко); особливості професійної підготовки у вищому навчальному закладі (А. Алексюк, В. Бондар,

І. Зязюн, В. Семиченко, С. Сисоєва та ін.) і зокрема формування професійних якостей куратора (А. Капська, Л. Коваль, Л. Міщик, С. Харченко); принцип соціально-історичної обумовленості педагогічної діяльності, а також системний, культурологічний та аксеологічний підходи до аналізу соціально-педагогічних явищ (В. Бочарова, І. Зимня, Г. Сагач, Б. Шапіро); та праці С. Рубінштейна, А. Мудрика, В. Сластьоніна, у яких автори обумовлюють зміст понять навчання, мотивація, потреби, інтереси і цінності.

Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс **методів дослідження:**

- теоретичний – аналіз філософської, соціологічної та психолого-педагогічної літератури, програмно-методичної документації, а також класифікація, систематизація та узагальнення одержаної інформації;

- емпіричний – вивчення й узагальнення досвіду (спостереження, бесіда, інтерв'ювання, метод незалежних характеристик, вивчення продуктів діяльності, педагогічний експеримент).

Теоретичне значення дослідження полягає у розкритті та обґрунтуванні психолого-педагогічних умов, які забезпечують ефективність навчально-виховного процесу у закладі фахової передвищої освіти.

Практичне значення: узагальнено систему соціально-педагогічних технологій у підготовці майбутнього вчителя. Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами та кураторами закладів фахової передвищої освіти та закладів вищої освіти у своїй професійній діяльності.

РОЗДІЛ 1

ЗАКЛАД ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ – ЯК ФАКТОР ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Аналіз взаємодії особистості та її соціального оточення вимагає глибшого вивчення впливу соціальних факторів на поведінку й самосвідомість особистості в системі суспільних відносин, макро- та мікросередовищі. У широкому розумінні поняття «соціалізація» використовується для визначення процесу, в якому людська істота з певними біологічними задатками набуває властивостей, необхідних для життєдіяльності в суспільстві. Теорія соціалізації покликана визначити, під впливом яких соціальних факторів виникають та устанавлюються ті або інші особливості особистості, механізм цього процесу та його наслідки для суспільства. У вузькому розумінні соціалізація розглядається як процес, що забезпечує включення людини в ту чи іншу соціальну групу або спільноту. Формування людини як представника групи, тобто носія її цінностей, норм, установок, орієнтацій, передбачає вироблення в неї необхідних для цього властивостей та здібностей.

Соціалізація є одним із провідних процесів формування особистості. Цей процес здійснюється за допомогою соціальних механізмів, що забезпечують досягнення групових цілей.

Розглядаючи соціалізацію як результат засвоєння й активного відтворення людиною соціального досвіду, можна виділити два аспекти – типізацію та індивідуалізацію. Перший пов'язаний з формуванням типових для певної соціальної групи, спільноти властивостей особистості, стереотипів, еталонів, норм поведінки. У другому аспекті індивідуальність – не передумова соціалізації, а її підсумок. Розвиток людини розгортається в індивідуальних та конкретних умовах і ситуаціях, що характеризують життєвий шлях особистості. Засвоєння знань, що входять у суспільну свідомість, не може замінити людині її особистого життєвого досвіду.

З кінця XIX ст. в усьому світі соціальна робота перетворилася у

професію, без якої уже не мислиме нормальне функціонування територіальних громад, об'єднань і трудових колективів, а також підтримка численних верств і груп населення. Проте уже сьогодні ця професія набуває певної конкретизації, уточнення і водночас розширення. Це пояснюється тими кардинальними змінами, які відбуваються, та появою проблем, які з'являються в нових умовах розвитку суспільства. Насамперед це стосується наповнення новими аспектами і завданнями соціально-виховної роботи з дітьми та молоддю. Ці зміни обумовили наукові пошуки змісту й структури соціально-педагогічної діяльності куратора як особливої моделі.

1.1. Теоретичний аналіз особливостей соціально-виховної діяльності куратора у закладі фахової передвищої освіти

В історії педагогіки, в історії будь-якої науки XIX століття, висвітлювалися нові якості людини, що потребували певної уваги, координації і корекції у процесі її розвитку, щоб створити ідеал нової епохи. З цього приводу М. Каган [34] зазначає, що «на відміну від інстинктивної біологічної програми діяльності тварин, діяльність людини спрямована здатністю психіки створювати ідеальні моделі, які будуть реалізовані в практичній діяльності. Необхідність створення таких моделей і призвела до формування особливого могутнього механізму – уяви, яка б перетворювала дійсність ідеально». У ході вивчення питання соціалізації молодого покоління варто знати та враховувати історичні висновки вчених щодо понять соціалізації взагалі.

Поняття «соціалізація» було вперше введено в наукову систему понять американським соціологом Ф. Гідінгсоном в кінці IX століття. Він тлумачив це поняття як «процес розвитку соціальної природи людини». І лише в середині XX століття цей термін набув офіційного статусу теоретичного поняття. З'являються різні підходи до цієї проблеми. Так, представники біохевіоризму і необіохевіоризму (Б. Скінер, А. Бандура, В. Уолтерс та ін.) розглядають

соціалізацію як процес соціального навчання. Представники школи символічного інтеракціонізму (Ч. Кулі, Дж. Мід) досліджують соціалізацію як результат соціальної взаємодії людей, а прихильники структурного функціоналізму (Т. Парсонс, Р. Мертон) сприймають соціалізацію як процес рольового тренування. Особливістю цих теорій є те, що соціалізація в них розглядається, як процес соціальної адаптації, пристосування особистості до середовища шляхом засвоєння заданих суспільством норм, правил тощо.

Водночас у працях дослідників було чимало важливих позицій, які можна використовувати в соціально-педагогічній діяльності. Зокрема, Ч. Кулі ввів поняття «первинна група» і розкрив її цінність у процесі формування особистості. При цьому соціалізацію він розглядав як результат соціальної взаємодії людей у певній групі. Відповідно до поглядів Т. Парсонса, індивід, включаючись в соціальну систему, шляхом інтернаціоналізації загальноприйнятих норм засвоює загальні цінності, в результаті чого дотримання загальноприйнятих стандартів стає частиною його мотиваційної структури, потребою.

О. Брім висловлював, що у процесі соціалізації дітей в основному формується мотиви їх поведінки. І саме бачення такого ідеального найбільш яскраво проявляється у дослідженнях М. Пирогова «Школа життя», Л. Толстого «Яснополянська школа», К. Ушинського, пізніше в А. Макаренка.

У теорії К. Ушинського [37] вперше розглядалася проблема виховання особистості не з позицій оточення, із якого вона виходить, а з позицій знання науки про людину й анатомії, фізіології, патології, психології, логіки, історії та ін. Автор стверджував: «Якщо педагогіка хоче виховати людину в усіх аспектах, то вона має її знати в усіх аспектах». Послідовники К. Ушинського з успіхом експериментували і розвивали вітчизняну педагогіку, яка сприяла розвитку теоретичних основ оновлення форм і засобів морального виховання. Так, М. Драгоманов, Б. Грінченко, Софія Русова внесли помітний вклад у розвиток теорії особистості, вимог до професій педагога, морального становлення юного покоління.

Видатний український педагог С. Русова [35] вважала за потрібне «намагатися виробити з учня вільну людину, готову до реалізації гуманного ідеалу, що панує в громадянстві». Для забезпечення морального і інтелектуального розвитку молоді необхідно забезпечити соціальні засоби, бо молодь завжди формується під впливом того соціального оточення, в якому вони виростають.

Говорячи про педагогічну спадщину В. Сухомлинського [36], треба підкреслити його ідею проектування людини, головна мета якої проходить через виховання, всебічний розвиток особистості. Його можна досягнути залученням її до різних видів діяльності, постійним і планованим формуванням здібностей. Виховання гуманізму й людяності повинно стати головним чинником. Вони мають виявитися в таких якостях і рисах особистості, як талант доброти, потреба в служінні людям – радість самовіддачі.

У 30-х роках найбільш плідно ідеї соціалізації розробляли: С. Шацький, В. Шульгін, М. Крупеніна. Напрями, розвинені цими педагогами-новаторами, у першу чергу, С. Шацьким [38] про соціальну роль школи, заклали фундамент дослідження цілісного виховного процесу у мікросередовищі. Він сформулював одну з важливіших методичних позицій в розробці проблеми методів соціального виховання: цілі й методи взаємопов'язані між собою, як стратегія і тактика, і якими ми намагаємося виховувати життєрадісних і бадьорих дітей, ми не маємо права вибирати тактику залякування, бо методи виховання, застосовувані щодо підлітка, багато в чому визначають його поведінку, коли він стане дорослим.

С. Шацький зацікавився тим колом питань, які сьогодні об'єднуються терміном «соціальна педагогіка». «З теоретичного боку, – писав він, – основним є питання про вплив середовища на дітей (роль факторів виховання), а з практичного боку нас цікавлять: структура, форми й методи спільної роботи з середовищем дорослих і середовищем дітей». В такій постановці теорія надзвичайно тісно пов'язана з практикою, створюючи основу соціальної

педагогіки. Головним джерелом розвитку індивіду він побачив не у вроджених якостях, не в генетично закладених інстинктах, а в соціальних умовах і відношеннях з оточуючим середовищем.

Перші наукові позиції щодо соціалізації з'явилися в радянський період в кінці 60-х років ХХ століття. Соціалізація – це процес засвоєння соціальних норм і цінностей, процес входження в середовище.

За Б. Паригінім, засвоєння ролей і функцій, які слідом за своїми попередниками повторює кожен окремий індивід протягом всієї історії формування і розвитку.

У ході вивчення соціалізації молодого покоління потрібно враховувати всі ці аспекти процесу. Це пояснюється тим, що підрастаюче покоління, набуваючи соціального досвіду, водночас включається в багатогранні суспільні відносини. Зростає власна активність особистості, самостійність щодо вибору соціальних цінностей, середовища, якому віддається перевага, видів діяльності, що відіграє в сукупності істотну роль у процесі соціалізації.

У соціалізуючому процесі індивід не лише включається в систему суспільних відносин шляхом оволодіння необхідними соціально-типовими, соціально-значущими якостями, а це свідчить, що соціалізація – це ще й процес індивідуалізації особистості. Індивідуалізація є невід'ємною частиною соціалізації, оскільки, по-перше, не існує однакових процесів соціалізації, індивідуальний досвід кожної особистості є унікальним і неповторним. По-друге, у формуванні індивідуальності саме й полягає зміст соціалізації.

Таким чином, ми з'ясували, що соціалізація – це двосторонній взаємообумовлений процес взаємодії людини і соціального середовища, який передбачає її включення в систему суспільних відносин шляхом засвоєння як соціального досвіду, так і самостійного відтворення цих відносин, у ході яких формується унікальна, неповторна особистість.

З метою розкриття змісту процесу соціалізації ми маємо простежити співвідношення цього питання з поняттям «виховання» і «соціальний розвиток». Практика доводить, що соціалізацію не можна зводити до поняття

«виховання» ні у вузькому, ні в широкому розумінні. Виховання передбачає перш за все, систему спрямованих впливів, за допомогою яких прагнуть сформувати в особистості певні риси і якості, завдяки яким людина долучається до культури і стає повноцінним членом суспільства. Таким чином, ми повинні вичленити особливості процесу соціалізації, які дозволяють відмежувати його від виховання:

1. Відносна стихійність цього процесу, яка характеризується не завжди передбаченим, цілеспрямованим впливом середовища (а виховання – це спрямований, послідовний процес).

2. Механічне засвоєння соціальних норм і цінностей, яке відбувається в результаті діяльності і спілкування особистості, її взаємодії з мікро- і макросередовищем.

3. Зростання в міру доросління самостійності особистості щодо вибору соціальних цінностей і орієнтирів, середовища спілкування, якому віддається перевага.

Соціальне виховання молоді можна розуміти як об'єктивний і водночас керований процес взаємодії кількісних і якісних змін соціальних характеристик молодого покоління в ході його становлення як суб'єкта суспільного виробництва і суспільного життя. Соціалізація і соціальне виховання співпадають, але в них по-різному розставляють акценти: на активності особистості більш виразно представлено в ідеї розвитку, а в соціалізації в центрі уваги знаходяться соціальне середовище і його вплив на особистість.

1.2. Поняття соціально-педагогічної діяльності в умовах закладів фахової передвищої освіти

Поняття «соціально-педагогічна діяльність» містить в собі два аспекти: «соціальна» – вбирає в себе все те, що пов'язано з людиною, взаємодію людей, з різними формами їх спілкування у мікросоціумі.

Поняття «соціально-педагогічна» діяльність включає в себе не лише людину, а людину у середовищі, у взаємодії з різними соціальними інститутами, включає в себе соціально-психологічний клімат середовища, і природні, соціокультурні та економічні умови, звичаї й традиції стосовно цієї групи де навчається учень.

Соціально-педагогічна діяльність виходить з накопичення міждисциплінарних контактів з соціальною педагогікою, соціологією освіти, соціологією виховання, педагогічною та соціальною психологією, психологією управління.

Але особливість полягає в гуманістичній спрямованості, єдності вимог і поваги до молоді, а відтак – співробітництво, співдружність, співтворчість дорослої професійно грамотної людини і особистості дитини. Вона осмислює закономірності і розробляє проекти і програми формування не лише і не стільки професійно-кадрового потенціалу, скільки людини як особистості, спеціаліста як особистості.

Організація соціально-педагогічної діяльності здійснюється на основі певних принципів. Їх формування в класичній педагогіці відбувалося на основі розуміння поняття принципів, визначених філософською наукою, які характеризують досить велике коло явищ і обґрунтовані певні принципи та їх зміст.

Так, І. Мигович [21] визначає принципи як «основоположні ідеї, правила, норми поведінки суб'єктів соціального захисту та підтримки, зумовлені закономірностями соціальних процесів...».

В. Сидоров в основу принципів закладає психологічні механізми, розглядаючи їх як основні вихідні положення, що базуються на «ідеях гуманістичної психології, котра виходить з того, що людина як особистість повинна і хоче бути серйозно сприйнята в своїй готовності та бажанні жити в злагоді з іншими людьми і для реалізації своїх намірів потребує підтримки ...».

Ці визначення різняться за своїм змістом, тому спираючись на визначення принципів виховання, класичної педагогіки та беручи до уваги визначення

принципів соціальної роботи можна визначити принципи соціально-педагогічної діяльності як основні вимоги до змісту, організації та здійснення соціально-педагогічної діяльності:

Це такі принципи:

- соціально-політичні;
- психолого-педагогічні;
- організаційні;
- специфічні принципи соціально-педагогічної діяльності.

В соціально-політичних принципах містяться основні вимоги, що обумовлюють залежність змісту соціально-педагогічної діяльності від соціальної політики держави стосовно дітей та молоді. Це принцип законності та прав людини, основне призначення якого полягає в забезпеченні державою та відповідними соціальними інститутами реалізації положень документів стосовно прав людини, ратифікованих нашою державою.

Принцип державного підходу до завдань, що реалізуються в соціально-педагогічній діяльності, підкреслює активну роль держави в постановці пріоритетних завдань та організації соціального виховання.

Принцип зв'язку змісту і форми соціально-педагогічної діяльності з конкретними умовами життєдіяльності особистості чи соціальної групи має за мету адресну організацію допомоги та підтримки, обумовлену соціально-економічними, соціально-політичними та соціокультурними умовами макро- та мікросередовища об'єкта соціально-педагогічної діяльності.

Психолого-педагогічні принципи підкреслюють пріоритети особистості в соціально-педагогічній діяльності. Провідним є принцип сприяння самореалізації молоді у всіх сферах їх життєдіяльності. Він забезпечує здійснення соціального виховання як створення умов для саморозвитку особистості в трьох автономних і в той же час взаємопов'язаних сферах: освіті, організації соціального досвіду через участь особистості в діяльності навчально-виховної роботи, громадських організацій, індивідуальній допомозі.

Принципи диференційованого та індивідуального підходу до об'єктів

соціально-педагогічної діяльності базується на відповідних принципах класичної педагогіки. Його сутність в соціально-педагогічній діяльності полягає в тому, що життєві проблеми, потреби однієї людини потрібно віддиференціювати до певної групи подібних явищ. Проте здійснення соціально-технологічних процедур відбувається з урахуванням індивідуальних характеристик особистості, бо, як зазначив К. Ушинський «вихователь повинен прагнути пізнавати людину, якою вона є в дійсності, з усіма її буденними, дрібними потребами і з усіма її великими духовними вимогами. Вихователь повинен знати людину в родині, у суспільстві, серед народу, серед людства і наодинці зі своєю совістю» [30].

Принцип цілеспрямованості полягає в тому, що куратор повинен цілеспрямовано досягти професійної мети, впливаючи на свідомість, почуття, волю, вчинки людей. Не можна залишати вирішення проблеми на півдорозі, не довівши справу до кінця, оскільки тоді діяльність не може бути реалізована повністю.

Принцип системності:

Соціально-педагогічна діяльність завжди виступає як певний планомірний процес, що вимагає єдності форм, засобів, прийомів, вирішення професійних завдань. Він заперечує епізодичності, фрагментальності, хаотичності під час роботи щодо вирішення індивідуально-групових проблем.

Організаційні принципи.

Принцип компетентності кадрів перш за все підкреслює обов'язковість професійної підготовки спеціалістів. Це забезпечує знання психології, соціальної педагогіки, менеджменту та інших дисциплін, що виступають підґрунтям фахової обізнаності куратора. Ці знання дозволяють правильно діяти в конкретній ситуації, обираючи відповідні оптимальні технології.

Принцип інтеграції забезпечує координацію діяльності державних, громадських та інших організацій стосовно вирішення соціально-педагогічних проблем.

Принцип контролю та перевірки виконання вимагає контролю його

регулярності, об'єктивності, формування практичних рекомендацій по усуненню недоліків.

Специфічні принципи.

Принцип гуманізму є стрижневим у всій соціально-педагогічній діяльності. Він має на меті здійснення соціально-педагогічної діяльності на засадах альтруїзму, емпатії, людяності, прийняття особистості з усіма її позитивним та негативним.

Принцип незалежності означає, що об'єктами соціально-педагогічній діяльності є всі, хто потребує допомоги та підтримки.

Принцип опори на потенційні можливості людини підкреслює активну роль особистості в вирішенні власних проблем, самостійно знаходити вихід із складних ситуацій та приймати адекватне рішення.

Принцип максимізації соціальних ресурсів виходить з того, що кожна держава виділяє певну кількість коштів на реалізацію соціальної політики.

Таким чином, для якісних результатів соціально-педагогічної діяльності велику роль відіграють професійно грамотні спеціалісти і особистості. Таким повинен бути куратор учнівських колективів.

Соціально-педагогічна робота кураторів в учнівських колективах виконує роль своєрідного соціального локатора, який визначає реальні наслідки соціального досвіду, його життєвості і ефективності.

Реалізувати сьгоднішні потреби в соціально-педагогічній роботі куратора допомагають професійно якісні характеристики. У зв'язку з цим, заслуговують на увагу деякі аспекти цінностей не лише особистості, але й професійної діяльності куратора, що свідчить про їх взаємодію і єдність.

Взявши за основу характерні потреби особистості, її гуманістичний смисл, можна назвати такі групи цінностей, якими повинен володіти куратор учнівських груп у соціально-педагогічній діяльності:

- цінності, які відображають специфіку професійної діяльності, альтруїстичного характеру (допомога іншому);
- цінності етичної відповідальності перед професією (захист гідності і

цілісності своєї професії, дотримання і примноження етичних принципів, норм, знань, які постійно знаходяться в процесі розвитку і збагачення);

- цінності, пов'язанні з потребами самореалізації, самоствердження і самовдосконалення особистості куратора і досягнення професіоналізму діяльності.

Структурний і якісний аналіз цінностей соціально-педагогічної роботи як професійної діяльності виявляє їх комплексний характер, гуманістичну природу і сутність. Якраз гуманістичний ідеал – самоцінність особистості – визначає зміст і призначення цієї діяльності, а її цінності тією чи іншою мірою відображають визнання гармонії суспільних і особистих інтересів, пріоритету загальнолюдських цінностей (істина, здоров'я, мир, милосердя, добро, допомога). У зв'язку з цим основними завданням соціально-педагогічної роботи є налагодження балансу між відповідальністю суспільства перед особистістю і особистості перед суспільством.

Головною особливістю соціально-педагогічної роботи є вміння куратора визначити проблеми та потреби на різних рівнях: індивідуальному, міжособистісному і суспільному.

Коли брати до уваги досвід соціально-педагогічної роботи за кордоном, то треба відмітити істотну роль різних підходів та методів практичної роботи. Представники «діагностичної» школи роблять акцент на діагностиці (при чому оцінка особистості мала надзвичайне значення, більше, ніж оцінка соціальної ситуації, оточення, середовища). Представники «функціональної» школи акцентують увагу на процесі надання допомоги, вважаючи, що молода людина внутрішньо завжди прагне до чогось позитивного і перебуває у стані зростання і розвитку. Вони наголошують на значенні соціального оточення, культурних і економічних факторів, які сприяють чи ускладнюють цей процес. Не можна на пряму пізнати «Я» іншої людини, спочатку потрібно налагодити такі відносини, при яких молода людина може розкритися. Це потребує від куратора хорошого знання себе.

Таким чином, результатом соціально-педагогічної роботи вважається

«поліпшення функціонування молоді особистості учня і її кращу адаптацію до умов соціального середовища» (Холліс і Вудс); «забезпечення сприятливих змін у житті молоді людини» (Г. Бендер); «наближення зміни гостроти різних проблем, які з'являються в житті людини» (Х. Сведнер), як засоби досягнення визначених цілей пропонуються: «Свобода, розвиток і зміни» (Г. Бендлер); «Різні методи здійснення соціальних змін» (Х. Сведнер); «Зміна умов життя і способів життя людини» (Л. Юнсон).

Можна зробити висновок: мета соціально-педагогічної роботи – це сприяння молоді успішно вирішувати їхні проблеми. Засоби досягнення цієї цілі – вивільнення і розвиток ресурсів людини і її соціального оточення, здійснення необхідних соціальних змін.

РОЗДІЛ 2

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОЛЬ КУРАТОРА У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У нових концепціях освіти проблема місця і ролі куратора у середньому спеціальному закладі розроблена недостатньо. Соціально-педагогічна та виховна функція куратора зумовлюється варіативністю психолого-педагогічних особливостей зв'язку вчителя і учня – вихованця, куратора і учнівського колективу, їх спільною творчою діяльністю, спрямованою на розвиток творчої індивідуальності кожного у цій схемі. При сприятливих конкретних умовах педагогічної праці найвища результативність педагогічної творчості проявляється у позитивній динаміці сформованості творчої особистості учня – майбутнього педагога і вихователя, та зростанні рівня творчої педагогічної діяльності куратора.

2.1. Місце та роль куратора в умовах діяльності закладів фахової передвищої освіти

Сьогодні перед педагогічними коледжами стоять завдання, розв'язання яких багато в чому залежить від того, як буде здійснюватися вся система підготовки фахівця – творчого мислячого, діючого, такого вчителя, що постійно вдосконалюється. В цьому посідає своє місце та роль куратор учнівських колективів.

Підготовка до професійно-педагогічної творчості – це завжди врахування куратором індивідуальності в навчанні і вихованні учня. Оволодіти педагогічною професією, педагогічною майстерністю, педагогічною творчістю можна лише на індивідуально-особистісному рівні.

Творчий куратор – головна особа педагогічного коледжу, а педагогічний

коледж – це один з невеличких механізмів, соціальний інститут, що закладає основи розвитку суспільства. Коледж повинен акумулювати суспільно-педагогічні ідеї і починання і самостійно розробляти, пропонувати їх. А для цього потрібен вчитель з більшим творчим соціально-виховним потенціалом, яким постає куратор.

Куратор повинен вільно володіти навчальним матеріалом, методами та прийомами його викладання, а також мистецтвом усного мовлення, знаннями інших джерел інформації. Куратор повинен навчитися користуватися засобами контролю для організації «зворотнього зв'язку» і корекції знань учнів. Єдність навчання, виховання та розвитку забезпечує управління перцептивним, розумовим, емоційним, вольовим і іншими компонентами діяльності учнів. Послідовне здійснення своєї ролі куратора привчає учнів аналізувати, узагальнювати, класифікувати і систематизувати факти, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, засвоювати поняття, категорії, закономірності й усвідомлено ними користуватися, сприяє формуванню ідейно-моральних якостей особистості.

Куратор визначає зміст ціннісних орієнтацій учнів в природньому та соціальному середовищі. Він формує активне становлення до явищ і процесів навколишньої дійсності, ідеї й ідеали, мотиви поведінки і соціальної поведінки.

Педагогічна майстерність куратора виражає те загальне, що притаманне всім конкретним видам педагогічної діяльності, але не зводиться ані до жодного з них. Педагогічна дія куратора є тим особливим, що висловлює і загальне, і все багатство окремого.

Педагогічна дія куратора спочатку виступає в формі пізнавальної задачі. Спираючись на наявні знання, він теоретично співвідносить засоби, предмет і передбачувальний продукт своєї дії. Пізнавальні завдання, вирішені психологічно, після цього переходить у форму практично-перетворюючого акту. При цьому виявляється деяка невідповідальність між засобами й об'єктами педагогічного утворення, що позначається на результатах дії куратора-вчителя. У зв'язку з цим із форми практичного акту дія знову

переходить у форму пізнавальної задачі, умови якої стають більш повними.

Таким чином, відображаючи структуру педагогічної дії куратора-вчителя, його особистість являє собою не просту сукупність властивостей і характеристик, а єдине цілісне утворення, буде логічним центром і основою якого є вміння мотивувати.

Ця якість потрібна особливо в умовах педагогічного коледжу тому, що куратор своїм прикладом формує особистість майбутнього вчителя.

На думку Р. Хмелюк, чинниками придатності до педагогічної діяльності є: інтерес до професії вчителя, його глибина і сила; бажання працювати в цій сфері; наявність знань, умінь, навичок, необхідних для оволодіння спеціальністю; певні фізіологічні дані, насамперед, властивості нервової системи. Вимоги до особистості куратора поставлені надзвичайно високі. Йому необхідно володіти широким діапазоном знань – бути освіченою людиною з високим інтелектуальним, моральним і фізичним рівнем розвитку. Виявляти соціальну активність, бути добрим організатором і виявляти професійно-педагогічну творчість у своїй праці. Куратор повинен постійно розвиватися. Рівень розвитку дає змогу повторювати досвід інших на іншому якісному рівні, роблячи «чужий досвід» продуктивним, здійснюючи вирішення з урахуванням необхідної корекції при застосуванні в конкретних умовах і з урахуванням багатофакторності можливостей. Куратор обирає нестандартний шлях через який виявляє, визначає і ставить для розв'язання найбільш актуальну проблему, яка раніше не розв'язувалася – тобто проявляє новаційні рішення. Практично втілює ідеї новації в життя, пропонуючи власні оригінальні шляхи розв'язання.

На основі вищесказаного, можна зробити висновок, що в результаті цілеспрямованих дій, тематичної єдності в розгляді проблемних питань, постійного входження в останні досягнення психологічної, педагогічної наук, проникнення у творчу лабораторію кураторів-новаторів (подорожі, зустрічі, робота в спільних семінарах тощо) підвищується коефіцієнт роботи методичної творчої служби коледжу. Вивчення, узагальнення і поширення досвіду роботи кураторів з різним рівнем творчих можливостей сприяє:

- з більшою ефективністю ділитися та обмінюватися досвідом новацій;
- залучати молодих учителів у діяльність творчих лабораторій для оволодіння прийомами і методами педагогічної майстерності та творчості;
- об'єднати найбільш сильних і творчо працюючих кураторів в динамічні групи односторонців, де розв'язуються найбільш актуальні проблеми навчання та виховання;
- допомагати своїм вихованцям у оптимальній соціалізації.

Куратор у своїй діяльності керується такими аспектами соціально-педагогічної роботи як:

- надання допомоги окремому учню або групі учнів, які опинилися в складній життєвій ситуації, шляхом підтримки, консультування, патронажу, реабілітації та інших видів соціальних і психолого-педагогічних послуг;
- актуалізація потенціалу самопомоги осіб, які опинилися в скрутній ситуації;
- цілеспрямований вплив на формування і реалізацію здорового середовища, життєвого побуту та життєдіяльності учня, створення систем підтримки соціально незахищених учнів.

Для розуміння діяльності особистості куратора необхідно починати з визначення цілей: чим визначаються його цілі в конкретній практичній ситуації в даний період, і як визначені цілі змінюються. Потім в дію включається завдання, яке може вирішувати куратор; при цьому можливе планування дій з учнем і залучення його власних ресурсів і можливостей. Дія, окрім цілей і завдань, включає операційно-практичні акти.

Система мотивів – рушійна сила людської поведінки. А система домінуючих мотивів, яка спонукає до дії, одержала назву спрямованості особистості.

Поєднання мотиву і способу його реалізації проявляються в альтруїстичній, дійовій чи особистісній спрямованості. Так, мотиваційною основою у дії щодо надання допомоги, підтримки учня можна вважати те, що вихователь керується ставленням до нього як до цінності.

Мотивація проявляється і в такому компоненті особистості куратора, як відносини. Стиль поведінки фахівця, обумовлений сукупністю його особистісних і професійних якостей, його ціннісними орієнтаціями та інтересами, має помітний вплив на систему відносин, які налагоджує куратор в учнівському колективі. При цьому варто зважати на загальні ознаки професійних відносин, на відміну від міжособистісних:

- формування відносин куратора обумовлено професійними цілями. В діяльності куратора учнівського колективу відносини формуються заради досягнення як загальних цілей, так і заради окремих завдань і результатів;

- у професійних відносинах куратор на перше місце ставить не власні інтереси, а потреби, інтереси і очікування учнів групи при вирішенні їх проблем;

- куратор будує відносини на основі об'єктивності і усвідомлення власної відповідальності, що дозволяє йому відволікатися від власного емоційного стану, щоб сприймати об'єктивно потреби, турботи і труднощі учня.

Особливу роль у діяльності спеціаліста соціально-виховної сфери відіграє комунікація. Саме спілкування відображає зв'язки між людиною і соціальним середовищем, групами.

Куратор у своїй діяльності стикається з різними учнями: сором'язливими і такими, що бурхливо чи навіть агресивно виражають свої почуття, замкнутими, недовірливими, охочими до розмов, тими, хто шукає справедливості, підтримки і хто їх вимагає. Тому важливим є вміння знайти підхід до кожного з них, налагодити контакт, стимулюючи учня до діалогу тощо. Компетентність у спілкуванні є одним із головних, базових компонентів і критеріїв результативної роботи. Знання закономірностей усвідомленої поведінки особистості (переконавання, інтереси, ідеали) і неусвідомленого (установки, стереотипи, потяг, рівні домагань, конформність, сприятливість навіювання тощо), розуміння механізмів спрямованості особистості, міри прояву емоцій (афекти, стреси, фрустрації тощо) допоможуть адекватно оцінити і зрозуміти учня, надати саме ту допомогу, яку він потребує. Крім того,

міміка, жести, експресія доповнюють це розуміння і сприяють знаходженню оптимальних варіантів вирішення проблем, яка стосується конкретного учня.

Уміння володіти первинною діагностикою комунікативності учнів або групи – необхідна ланка у компетентності куратора. При цьому слід пам'ятати: не можна оцінювати людину і її можливості щодо спілкування без врахування актуального чи потенційного оточення, перспектив розвитку особистості.

Результатом вищесказаного є те, що у професійно-особистісному розвитку куратора як спеціаліста можна розглядати особистість поза діяльністю, так як діяльність не можна розглядати без врахування особистості, її спрямованості щодо розвитку, саморегуляції, самореалізації тощо. Таке розуміння діяльності куратора потребує усвідомлення соціальної ролі спеціаліста своєї галузі.

Соціальні ролі можна поєднати у чотири блоки, які дозволяють висвітлити основні аспекти розуміння соціальних ролей:

- роль як зразок поведінки і установок, соціально заданий з більшою чи меншою мірою визначеності;
- роль як стратегія поведінки, спрямована на оволодіння ситуацією певного типу;
- роль як система очікувань стосовно людей певного статусу;
- роль як дія, як виконання певних вимог людиною, призначеною на цю роль.

Спеціаліст, включаючись у професійну діяльність, виконує свої професійні ролі. Професійна роль формується і обумовлюється не лише місцем індивіда в системі об'єктивних функцій у діяльності. Ефективність виконання цих функцій, співвідносячись з певними здібностями людини і її особистісними якостями, в різній мірі визначається цілеспрямованим тренуванням в діях, в яких вони реалізуються. А щоб реалізувати ці дії, кожен спеціаліст має володіти пакетом відповідних технологій, які в сукупності є не лише процеси, ходом дії, але й відображають зміст і характер цих дій.

Щоб допомогти учневі у соціальному становленні, куратору необхідно

добре знатися на нових сферах життєдіяльності молодого покоління. Мати можливість об'єднувати їх за інтересами, залучати до роботи в кружках, факультативах, вечорах, диспутах, брейг-рингах тощо. Для цього кожен учень прагне і повинен для свого розвитку виконувати певну функцію і роль. А якими вони будуть і на що будуть спрямовані буде залежить від змісту і характеру позанавчального виду діяльності.

Це можна зробити за умови функціонування соціально-педагогічної системи, яка спроможна допомогти учневі у його соціальному становленні, оскільки поза системою не можна здійснювати формування повноцінної особистості. При такому підході має бути органічний взаємозв'язок державних соціально-педагогічних інститутів (клубів, служб) з внутрішніми виховними заходами педагогічних коледжів. Таким чином, виникає поняття «виховна система» як фактор соціального виховання.

Виховна система тлумачиться різними вченими по-різному: як регулярність тих чи інших впливів, виховних заходів, сукупність впливів педагогічних факторів, взаємодію результатів, засобів, умов формування особистості.

Головне, що об'єднує ці поняття – це взаємодія. Тобто, можна розглядати як систему соціального становлення особистості учня. Взаємодія компонентів, які в середині мають свою систему соціалізуючого впливу: цілепокладання (цілі, завдання, функції), зміст, технології (засоби, форми, методи) , форми управління. Внутрішня єдність цих компонентів створює умови для формування у учнів життєвої позиції, стилю життя, якості життя, способу життя. Це по суті є результатом функціонування виховної системи, яка при цьому, розглядає особистість “як мету і абсолютну цінність”.

При цьому зміни особистості все більше розглядаються не як результат зовнішніх впливів, а як результат внутрішніх емоційних, вольових та інтелектуальних зусиль. Під впливом життєвого досвіду, соціальних зв'язків, зростання духовного багатства особистість учня здатна переоцінити цінності, змінити смаки та уявлення. Слід зазначити, що людина і світ – це єдність:

індивід – світ, де особистість і довкілля виступають як два полюси складної системи взаємовідносин. Зміни одного з них обов'язково ведуть до змін іншого. Як влучно зазначив В. Франкл, «людина не вільна від умов. Але вона вільна зайняти позицію стосовно них. Умови не обумовлюють її повністю... У кінцевому результаті людина не підвладна умовам, з якими вона стикається, швидше ці умови підвладні її рішенню». А проте зробити цей крок, усвідомити свою роль може не кожна людина, а особливо, коли це стосується підлітків чи молодих людей.

Становлення до життя значною мірою визначається тим, як людина бачить свої взаємини з іншими людьми і світом у цілому. Чи перебуває вона зі світом у злагоді чи у конфронтації, приймає чи ні своїх близьких і саму себе. Розширюючи чи звужуючи мережу значущих взаємин, роблячи власний простір більш відкритим чи більш замкнутим, людина прискорює або уповільнює власне особистісне зростання.

І в цій ситуації молода людина не знає, в якому напрямі шукати, де знайти себе, як поєднатися зі своєю «самістю», стати собою, насамкінець. І якраз у такій кризовій ситуації найбільш повноцінно проходить на допомогу кваліфікований куратор учнівської групи, який розуміє проблеми внутрішнього світу молодої людини, володіє знаннями соціально-педагогічної діяльності.

Виховна система повинна бути відкритою, тому що вона здатна підтримувати тенденції до розширення і зміцнення її взаємодії з життям, всіма соціальними інститутами – сім'єю, навчальним закладом, культурно-освітніми установами центр соціально-педагогічного впливу переноситься на взаємодію з конкретним учнем. При цьому куратор повинен створити всі можливі умови для особистісного захисту, підтримки і розвитку молодої людини, а замість одноманітності, обов'язковості для учнів має існувати свобода вибору. Основним принципом соціально-педагогічної системи, яким повинен керуватися куратор є консолідація сил (об'єднання), зацікавлених у соціальному становленні молоді. Але при наявності консолідації сил робота проектується так, щоб у кожній формі, у кожному виді діяльності в центрі

уваги був процес індивідуалізації особистості.

Таким чином, стихійно діюче середовище перетворюється у середовище організаційне, виховне.

Щоб процес розуміння вихованців куратором у цілому був результативним, він повинен мати такі якості:

- здібність сприймати і адекватно психологічно інтегрувати поведінку молодої людини (або дитини) безпосередньо в кожній момент спілкування, фіксувати зміни в почуттях і вчинках, визначити причини, які ці зміни викликають;

- сформованість широкого вибору оцінних критеріїв, які б давали змогу йому порівнювати характер змін, що наступають у вербальній і невербальній поведінці вихованців, і своєчасно роботи з цього приводу вірні висновки;

- вміння постійно усвідомлювати і правильно реагувати на те, як сприймають і психологічно інтегрують його образ і поведінку вихованці;

- володіти глибокими знаннями про типові помилки типу «стереотипизації», нав'язування суб'єктивного бачення та інших, які нерідко допускаються педагогами при оцінці зовнішнього образу вихованців, а також при психологічному поясненні спостережуваної картини їх поведінки.

Куратор повинен проявляти здатність не впадати в догматизм і заклякість при оцінці образу і поведінки вихованців, виявляти вміння відмежовуватись від упередження при пізнанні вихованця, нав'язаного іншими людьми, заради досягнення індивідуальної своєрідності цієї особистості.

Розуміння куратором учнів неможливе без правильної оцінки їх емоційних станів, яке проявляється в оцінці емоційних станів вихованців, воно має виходити з того, що основним джерелом інформації про цю сферу людської психіки виявляється експресія – зовнішнє вираження емоцій і почуттів. Спостерігаючи за проявами поведінки вихованця, куратор в змозі робити висновки та оцінки стовно його особистості. Пов'язуючи ланцюг вчинків, висловлювань, емоцій, які демонструє чи стримує учень, в єдине ціле, він розуміє і пояснює для себе його внутрішній світ, мотиви, моральну позицію,

духовно-культурний потенціал, здібності й можливості. Куратор повинен вміти прийняти вихованця повністю, навіть з його недоліками.

Отже, куратору необхідне емпатійне розуміння всього суперечливого вихованця. Особистісно-орієнтований виховний процес будується не просто на врахуванні індивідуальних особливостей вихованців, а перш за все на послідовному завжди і у всьому ставленні до них як до особистостей, як до відповідальних і свідомих суб'єктів діяльності, «не побачивши в учневі чогось цінного і цікавого, властивого тільки йому, педагог, по суті, не може виховувати вихованця, оскільки в цьому разі у педагога немає точки опори для людського контакту зі своїм учнем» – пише І. Кон [40]. Вживаючись у страждання вихованця, куратор повинен бачити їх саме як його страждання, і висловлювати не тільки прийняття і співчуття, а проявляти дію допомоги. Розуміння куратором не повинно зводитися до розуміння почуттів, які він в даний момент переживає, і доведення їх до свідомості вихованця з метою самокерування ними і відповідного самоконтролю. Поряд з цим необхідне розуміння суті загальної ситуації існування учня як особистості. Тобто, куратору слід своєчасно і чітко діагностувати більш тривалу і стійку психічну реальність: потреби і мотиви, над задоволенням яких постійно працює в даний час особистість. Така розумово-емоційна праця досить нелегка: вона супроводжується внутрішньою напругою, оскільки це, власне, є її боротьба за здійснення себе чи за перебудову свого життєвого світу, проект, який вона пробує реалізувати.

Таким чином, розуміння куратором вихованця буде оптимально продуктивним за умови пізнання його не на рівні зовнішніх поведінкових проявів, а на рівні глибини його власного «Я». Визнання особистості вихованця з самого початку дуже важливо у діяльності куратора. Для повноцінного особистісного розвитку учня необхідно надати можливість розгортати свою самостійність. Особистісно-зорієнтоване виховання передбачає, що куратор визнаватиме поведінку і працю учня, віритиме в благородство її мотивів і вчинків. У вихованні слід виходити з того, що кожен учень є неповторним у тому

розуміння, що він має лише йому притаманний, природно заданий темперамент, характер, сприймання, задатки, інтелект. Учневі як особистості властива індивідуальність.

Довірливі стосунки куратора з вихованцями складаються на основі врахування їхніх індивідуальних особистісних особливостей. Якщо вихованець прагне добитися різноманітних благ для себе, переважає особиста спрямованість, і тут слід вести роботу на її переорієнтацію у колективне русло. Якщо найбільша активність спостерігається в колективних справах, то вихованець згоден приносити в жертву іншим свої власні інтереси, тут переважає колективістична спрямованість: слід лише прослідкувати, щоб не був випущений з виду важливий момент особистого і професійного самовизначення.

Тож необхідні нові виховні технології, які б враховували перш за все глибинні психологічні закономірності емоційно-чуттєвого розвитку особистості. Адже для людини має цінність лише пережите в почуттях. Йдеться про почуття, які просвітлені розумом, і якраз завдяки цьому вони морально збагачують особистість, роблять її носієм істини, добра і краси. Щоб особистість успішно опанувала суспільно значущою системою моральних цінностей, слід створювати і використовувати моделі виховних ситуацій, які б забезпечували розвиток такого рівня свідомості, який спонукав би учня до самопізнання і особистісного самовдосконалення.

2.2. Куратор – як організатор навчально-виховної роботи студентів закладів фахової передвищої освіти

Вивчаючи досвід педагогічного коледжу, ми з'ясували, що його організаційне середовище включає в себе традиційне проведення свят, присвячених Дню вчителя, дню народження коледжу, зустрічі з ветеранами педагогічної праці, педагогами-новаторами, конкурси творчих робіт учнів,

робота психолого-педагогічних гуртків «Пізнай себе», «Тріада», бесіди-роздуми, диспути на виховних годинах зі своїм куратором. З метою формування політико-правової культури, активізації військово-патриотичного виховання учнівської молоді проводяться ряд заходів по вивченню Конституції України, соціальної політики, законодавчої бази освіти (тематичні виховні години, інформаційне повідомлення, політінформації, ознайомлення з правами та обов'язками молодого спеціаліста).

Певна увага надається вивченню та корекції морально-культурного рівня учнів (бесіди, моральні «проповіді»).

З метою художньо-естетичної освіченості учнів, прилучення до джерел духовності у коледжі створено і діють художні колективи (ансамбль української пісні, народний художній колектив України «Криниченька»; ансамбль народної пісні «Калиновий цвіт», хоровий колектив, хореографічна група «Фантазія»). Діють музичні лекторії, підтримуються зв'язки з запорізьким академічним театром молоді.

Творчі художні колективи проводять значну просвітницьку роботу серед вихованців різних навчально-виховних закладів області по відношенню, популяризації народних традицій.

Це виховне, організаційне середовище приводить до того, що учень має ситуацію вибору змісту і форми діяльності. Починає прагнути керувати власним розвитком як процесом. Тому можна розглядати цей процес як структуру, яка включає такі види діяльності:

1. Самоосвіта.
2. Самовиховання (праця над характером, емоційним і моральним розвитком, філософією життя, бажання організувати і провести диспути на філософські теми, брати «шефство» над «слабкими» учнями, допомагати на практиці вчителю у школі, написання особистих творів-роздумів тощо).
3. Вибір напряму подальшої освіти або професії.
4. Вибір конкретного місця роботи.
5. Вибір групи друзів, товаришів, колег.

6. Участь у певних громадських і політичних організаціях.
7. Рішення щодо вступу до шлюбу і складу сім'ї.
8. Пошуки шляхів досягнення поставленої мети.

Коли молода людина самостійно почне діяти за своєю структурою, почне намічати свій план, то можна казати, що роль куратора у соціалізації молоді виконується добре. Учень при взаємодії з куратором формує в собі вміння здійснювати відповідний вибір з різних напрямків діяльності.

Головне завдання кураторів – запустити механізм самоорганізації і саморозвитку. Найбільш повноцінно цей механізм може спрацьовувати у різних видах діяльності. Куратор повинен домагатися активного включення в суспільне життя. Проте не досить лише створити умови для позитивно-мотиваційної діяльності, доцільно затратити багато енергії, щоб сформувати у учнівської молоді традицію аналізу свого становища, здатність нести відповідальність за свої вчинки. Співпрацювати, приймати спільне рішення в групі, здійснювати реальну суспільну діяльність і розвивати необхідні для такої діяльності навички і вміння.

Звичайно, цілком зрозуміло, що основою стабільності таких умов і такої діяльності є матеріальний статус і методичне забезпечення куратора. На скільки серйозно відносяться до кураторів адміністративний апарат коледжу, їх бажання співпрацювати так, як того вимагає справжня соціально-педагогічна діяльність.

Куратор повинен здійснювати навчальний процес через призму гуманно-особистісної педагогіки. Вчитель повинен вірити в свого учня. Основою до реалізації мети навчально-виховного процесу є розроблені та обговорені на загальних зборах колективу принципи та методи управління персоналом.

На першому курсі:

- набуття навичок розумової та самостійної діяльності;
- дослідження особистості та її самооцінки, розвиток волі щодо подолання труднощів;
- усвідомлення ролі керівника і колективу у формуванні сприятливих

взаємостосунків;

- початкові знання про здоров'я та навички фізичної культури.

На другому курсі:

- розвиток та закріплення навичок інтелектуальної діяльності;
- усвідомлення власного значення в колективі, задоволення від спілкування з людьми;

- систематичні заняття самовихованням (у фізичному й моральному напрямках);

- ознайомлення з обраним фахом, з'ясування кваліфікаційних вимог.

На третьому курсі:

- досягнення позитивної динаміки в рейтингових самооцінках (показниках);

- задоволення від учбової діяльності, зміцнення віри в свої здібності та можливості;

- розвиток суспільної активності, особистого іміджу, усвідомлення цементуючого значення дисципліни в організації особистості й колективу;

- набуття навичок творчої діяльності, переконання, що радість, пов'язана з досягненнями поставленої мети, не з чим незрівнянна;

- зміцнення здоров'я, досягнення в спорті тощо.

На четвертому курсі:

- набуття навичок практичної роботи за фахом;

- набуття навичок організаторської та управлінської діяльності, раціоналізаторської та дослідницької роботи;

- виконання вимог освітньо-професійних програм за спеціальністю;

- доведення результатів особистої діяльності дорівнення кваліфікаційної характеристики молодшого спеціаліста;

- виконання та захист дипломної роботи, практикування у школах.

Творчий пошук у навчально-виховному процесі сприятиме можливості самостійно приймати рішення, нести свідомо відповідальність за свої дії, за своє життя.

Реалізація цілі формування особистості стане реально можливою за умови конкретної оцінки (вимірювання) результатів. Оцінки-критерії повинні бути відносно «планки» умовно ідеального рівня, визнаного за норму, бути простими й об'єктивними. Крім того, оцінка повинна показувати, які кроки треба зробити, щоб змінити її в кращий бік.

Сучасні темпи розвитку науки такі, що жоден навчальний план, жодна навчальна програма, як би досконало їх не було складено, не зможуть вичерпати всієї повноти наукової інформації, потрібної майбутньому вчителю. Отже, одне з найважливіших завдань куратора у навчально-виховній роботі навчити учнів вчитися, будити зацікавленість до самої педагогічної діяльності й постійної праці над своїм удосконаленням, тобто довічно вчитися та самовідроджуватися. Тут доречно навести думку відомого педагога І. Підласого: «В сучасній дидактичній системі сутність навчання не зводиться до передачі готових знань або самостійного подолання труднощів, або особистих відкриттів. Її відрізняє розумне поєднання педагогічного управління з особистою ініціативою і самостійністю, активністю учнів. Сучасна дидактика прагне до розумового раціоналізму. Її кредо і головна мета – виводити учнів на певний рівень навчання з мінімальними тратами часу, сил, засобів».

Наступним завданням куратора, окрім організаторських здібностей, є завдання навчати своїх вихованців витримки, наполегливості, рішучості та вміння багато разів пробувати втілити у життя заплановане.

Учням педагогічного коледжу потрібно прищеплювати любов та повагу до дітей, любов до педагогічної діяльності, педагогічну інтуїцію, високий рівень загальної і педагогічної культури та позитивні моральні якості.

Проведені дослідження вчених свідчать, що психолого-педагогічні передумови успішної й творчої діяльності вчителя в розв'язанні завдань виховання, навчання, управління розумовою діяльністю учнів, організації їхньої самостійної роботи можна згрупувати як особистісні (базові) та ситуативні (процесуальні).

До базових належать: знання, навички, вміння, позитивні риси

спрямування особистості, прояв темпераменту відповідно до вимог діяльності; сприятливі особливості характеру (доброзичливість, тактовність, чуйність, вимогливість, справедливість, витриманість, уважність, наполегливість, рішучість, винахідливість, дотепність тощо).

До ситуативних передумов належать: чітке розуміння завдань сьогодення, ситуативні мотиви діяльності, психічні пізнавальні процеси; стенічні, психічні прояви. Ситуативні передумови виникають після усвідомлення мети завдань, під впливом підготовки до занять та в ході їх проведення.

Опитування учнів педагогічного коледжу свідчать, що в їхній свідомості виникають і закріплюються спочатку надбання зовнішнього характеру, а вже потім складніші якісні утворення, що характеризують особистість учителя.

Відповідаючи на запитання: «Які якості повинен мати педагог, як ви їх класифікуєте?», 89,5% учнів на перше місце поставили «комунікативність», далі йдуть: товариськість, артистичність, оптимізм, гарний смак щодо одягу, доброта тощо. Тобто передовсім сприймаються суто людські якості, відтак ідуть більш інтегровані й комплексні утворення. Комунікативні якості (комунікативна сфера) займають особливе місце в структурі діяльності вчителя і сприяють створенню найліпших умов для досягнення навчально-виховної мети.

Серед найважливіших інтегративних якостей, притаманних педагогові-куратору, учні виділяють такі: здатність до педагогічного пошуку – 86,7%; уміння бачити й формувати педагогічні проблеми, шукати оптимальні шляхи їх розв'язування – 72%; почуття нового – 58,5%; високий авторитет серед учнів – 75,5%. Разом з тим майбутні вчителі не бачать потреби в узагальненні свого досвіду – 72%. Майбутні вчителі наполягають на посиленні професійної підготовки: - поглибленні знань з педагогіки і психології – 77,6%; спеціальних дисциплін – 77,4%; технології та методики виховної роботи – 36,7%, її планування – 32,8%; вміння забезпечити індивідуальну роботу – 37,5%; роботу з батьками – 32,02% та інші.

Останнім часом вчені й практики, які опікуються підготовкою майбутніх

учителів, дійшли висновку, що існуюча система освіти відстає від перебудовчих тенденцій у суспільстві й потребує реформування.

У педагогічній літературі та на науково-практичних конференціях часто дискутуються питання поліпшення якості навчання та підвищення ефективності педагогічного процесу в освітніх закладах. Пропонується багато інноваційних і реформістських заходів, які мають певний сенс.

Більшість науковців і практиків схиляються до індивідуалізації, диференціації та інтеграції навчання. Дослідження дають змогу створити єдину дидактичну (педагогічну) теорію навчання, в основі якої будуть єдиний системний підхід, комплексне дослідження та наукове розроблення і обґрунтування з широким виходом та технології педагогічного процесу. До основного змісту педагогічної діяльності майбутнього вчителя входить чотири функції:

Навчальна функція – це не тільки і не стільки передача знань. Головне – навчити самостійно здобувати знання, сформувані й розвинути навички й уміння, пробудити в учнів потребу навчання. Досі вчитель виступає як головна дійова особа педагогічного процесу, в якому домінують «суб'єктні-об'єктні» стосунки. Але нові ідеї впровадження гуманістичної особистісно орієнтованої педагогіки потребують змінення існуючої парадигми. Треба вже в педагогічному навчальному закладі впроваджувати нові взаємовідносини.

Виховна функція – куратор покликаний виховувати всебічно розвинену людину. Тому формування й розвиток ще на студентській лаві позитивних мотивів до виховної діяльності, спрямованості, що спонукає до подолання труднощів, розв'язання складних ситуацій, опанування майстерністю виховання, формування особистісних рис, які сприяють виконанню функцій вихователя – завдання педагогічного процесу.

Наукова функція – в галузі свого предмета (науки) проводить дослідження, збагачуючи новітніми даними й висновками дисципліну, котру читає. Навчально-виховний процес у педагогічному закладі має авторитарний характер, який не сприяє розвитку творчої особистості і не привчає її до

наукових пошуків і втілення результатів у практику. Вчитель, на думку багатьох випускників педагогічних закладів, – «виконавець», «провідник», «реалізатор» і меншою мірою «будівничий», «конструктор» і «генератор» наукових ідей.

Організаторська функція – учитель повинен уміти організовувати заняття і самостійне навчання, стимулювати, контролювати, оцінювати роботу учнів, консультувати їх. Як би добре не було відібрано і сплановано навчальний матеріал, вчитель не матиме успіху, якщо не організовує себе в педагогічному процесі.

Усі функції проявляються в єдності, хоча якась може бути домінуючою в тій чи іншій ситуації.

Структура майбутньої діяльності вчителя, як свідчить досвід, – це будова, зв'язок, співвідношення й послідовність. Розгортання різних компонентів (мета, мотиви, способи, пізнавальні процеси, знання, вміння, навички, якості особистості). Але, незважаючи на складність цього механізму, зв'язують їх в єдине утворення: мета, мотиви та способи.

Мета – це накреслені результати педагогічної діяльності, вони полягають у досягненні мети вчителя: зацікавленість у своїй роботі, розуміння обов'язків, відчуття нового, відповідальності, бажання допомогти тощо.

Способи – це операції і прийоми, за допомогою яких досягають мети навчання й виховання. Вони ґрунтуються на знаннях, навичках і вміннях учителя. Залежно від того, якою є мета (близька чи віддалена), застосовані під час занять способи й засоби можуть бути загальними або ситуативними. Способи діяльності вчителя повинні забезпечити передачу знань, вироблення навичок, умінь, особистісних якостей. Оперування способами діяльності проявляється в учителя в чіткому формуванні думок, умілому використанні ТЗН, виразному мовленні тощо.

Мета, мотиви і способи розкривають передусім внутрішню мотивацію діяльності вчителя. В просторі й часі педагогічна діяльність має свою послідовність, свої етапи: з'ясування мети, визначення навчальної, виховної,

наукової та організаційної функцій; вироблення плану досягнення мети виконання завдань (функцій); підготовка до дій, які сприятимуть бажаному результату; практичне втілення дій; досягнення мети; аналіз і оцінка досягнутого; вдосконалення наступних дій на основі здобутого досвіду.

Для узгодження діяльності вчителя й учня бажано визначити умови успішної загальної діяльності та її складові в порядку їх виконання; способи й прийоми, спрямовані на формування й розвиток знань, умінь, навичок та особистісних якостей; спланувати час, відведений на виконання навчально-виховних завдань.

Таким чином, уміння куратора правильно визначати послідовність виконання навчально-виховних завдань є важливою складовою його діяльності, а підготовка до такої діяльності – найважливіше завдання педагогічного закладу, яке потребує досконалого системного дослідження.

При вивченні педагогічного клімату у стосунках між кураторами та учнями можна виділити чинники, які стимулюють створення оптимального педагогічного клімату, а саме: врахування рівнів мотивації навчання, характеру суб'єктивних очікувань учнів, можливості практичного використання матеріалів та інформації навчання, готовності до відхилення від існуючих стереотипів, методів заохочення, підкріплення зворотного зв'язку.

Але були виявленні негативні чинники, що блокують створення позитивного педагогічного клімату: відсутність готовності до нової системи вимог, нового змісту освіти, навчання в нових соціальних умовах; надмірна мотивація навчання; мотиваційна упередженість; мотиваційні конфлікти різного типу; різні неспівпадіння, неузгодженості; побоювання бути покараним за власну ініціативу; побоювання бути незрозумілим, необ'єктивним оцінюванням результатів навчання; авторитарний тон спілкування, нетолерантність.

На основі результатів педагогічних спостережень, ми проаналізували, що позитивний клімат у групі сприяє підвищенню працездатності, інтелекту, уваги і, навпаки, негативний клімат знижує ці характеристики.

Поняття педагогічного клімату пов'язане з нейтралізацією негативних чинників і стимуляцією позитивних емоцій. Ми спостерігали, що нестійка мотивація учіння може бути стимульована послідовним чітким впливом на особистість через власний приклад куратора хотіти розвиватися і змінюватися, його особисті якості. Установка ставлення куратора прямо відбиває систему усвідомлених і неусвідомлених чинників, які спонукають чи блокують діяльність учня.

Щоб створити сприятливий педагогічний клімат, слід врахувати:

- рівень готовності групи до сприймання нових виховних програм;
- актуальність, потреби групи відповідно до нових вимог і соціальних запитів;
- рівень мотивації (високий, низький, позитивний, негативний, нейтральний, активний, пасивний);
- характер суб'єктивних сподівань учня;
- потребу в поданій інформації;
- можливості використання поданої інформації;
- готовність до відхилення від існуючих стереотипів.

Потрібно готувати сучасну молодь до участі в розбудові суспільства, щоб запобігти фрустрацій, депресій, пов'язаних з почуттям непристосованості до нового. Установка на нове, як важливий компонент особистісної структури учіння, розглядається як готовність до певної активності, реагування: дій, нових ставлень, нової інформації, її застосування та сприйняття. Це внутрішні позитивні чи негативні динамічні взаємини, свідомі, зафіксовані в процесі соціалізації мають соціальну значущість для суб'єкта.

Параметрами спонукання або блокування діяльності учня можуть виступати середовище, афективні компоненти (емоційна оцінка цього явища), когнітивний компонент (програми дій у процесі засвоєння предмету), зміст наданої нової інформації, здібності учнів щодо сприйняття інформації її опрацювання і трансформації.

В процесі формування сприятливого педагогічного клімату потрібно

враховувати особистісне ставлення учнів до інформації, що входить в оновлений зміст виховання та навчання. Цей процес не може бути стихійним. Необхідні знання про інтереси, потреби, зацікавленості, судження, ставлення, наміри та бажання учнів до об'єктів учіння.

Пристосування до нової соціальної дійсності залежить від установки. Коли установка того, хто навчається, наближається до дійсності, що на нього впливає тим чи іншим чином, вона змінюється, акомодується.

Це дає змогу запобігти блокуванню діяльності учня. У разі розбіжності між установкою учня і новою інформацією від куратора, якою може бути проблема, програма, засоби, форми і методи, виникають неузгодженість різного роду розходження, конфлікти. Нездатність учня до перебудови компонентів установки спонукає його до негативних реакцій. Для створення позитивного педагогічного клімату потрібні нейтралізація негативної модальності, перенесення та посилення позитивного компонента, постійне формування готовності до сприйняття нового, до навчання в новому соціальному оточенні, у нових соціальних умовах, формування мотивів сприйняття нового.

Великого значення набувають уміння куратора аналізувати та прогнозувати причини негативних чинників, що порушують створення сприятливого педагогічного клімату, а також уміння запобігти їм. Велика кількість таких негативних явищ пов'язана з мотивацією учіння.

Сконцентрованість лише на певних конкретних об'єктах заважатиме учневі переключатися з одного виду діяльності на інший. Висока мотивація призводить до афекту, коли мотиви, прагнення, наміри, бажання, потреби учня не задовольняються під час навчально-виховної діяльності за певних соціальних обставин. Коли бажана мета не відповідає реальним можливостям щодо її досягнення в зв'язку із соціальними та економічними змінами, коли не збігаються суспільний та особистісний сенс діяльності, значущість одних і тих самих компонентів навчання та виховання для учня і куратора, коли смислотворюючий мотив спрямований на діяльність, що виходить за межі навчального процесу, не викликають інтересу, коли учень не бачить конкретної

перспективи, то це викликає мотиваційні конфлікти.

Коли у виховному процесі методи покарання домінують над методами заохочення, підкріплення, коли авторитарні стилі заважають розвитку ліберально-демократичного, коли в учнів не підтримують надії на успіх, а їхня діяльність спрямовуються на запобігання невдачам, конфліктам, будь-якого ризику, творчі процеси активізації розумової діяльності суб'єктів учіння блокуються. Фрустрації, що виникають у разі невдач у навчанні та мають постійне повторення, призводять до зменшення активності навчання.

Тому позитивним моментом під час формування сприятливого педагогічного клімату буде розробка різних методик підтримки мотивації учіння, що спрямовані на врахування бажань, намірів, спонукань, пізнавальних потреб і мотивів учнів, індивідуальних, вікових особливостей, індивідуального стилю, на перебудову змісту навчання, методів і стратегій викладання.

2.3. Зміст соціально-виховної роботи куратора у закладі фахової передвищої освіти

Адаптація людини до соціального середовища, за Л. Виготським відбувається шляхом «вростання» дитини у соціальне середовище, її соціалізації. При зміні соціальних умов, в яких відбувалась соціалізація, людина виявляється неадаптованою в різних планах, починаючи від сприйняття соціальних подій і закінчуючи ціннісними орієнтаціями. Таким чином, соціально зумовлена життєва криза особистості, виникає як наслідок порушення гармонії стосунків у системі «особистість – суспільство» та «громадянин – держава». Криза виникає наслідком порушення адаптації людини до суспільства.

Щоб казати про методику формування соціально активної особистості треба знати природу соціального впливу на появу й динаміку життєвої кризи особистості. Основним шляхом профілактики соціально зумовленої життєвої

кризи особистості можна вважати формування у юнацькому віці готовності до пошуку інноваційного засобу виходу із кризи, навичок психоемоційної саморегуляції, соціальної орієнтованості.

Вважається, що найбільш ефективною психопрофілактика буде тоді, коли вдається підготувати до її здійснення самих учнів. В основу такої підготовки закладено:

1. Виховання правильних уявлень про соціальні мотиви, що дає можливість вести себе на основі розуміння обставин;
2. Пізнання власних можливостей і попередження перенапруги.
3. Виховання навичок реагування тільки на реальні події, а не на уявні неприємності.
4. Використання в процесі реагування своїх найпродуктивніших властивостей характеру.
5. Уникання найважчих обставин життя.
6. Використання механізмів компенсації для пом'якшення наявних характерів і недоліків.
7. Вироблення навичок тимчасової релаксації, відволікання від психотравмуючої ситуації.

Цими питаннями повинен займатися куратор, який має цілий набір знань з цього приводу. Життєва позиція кураторів, їх власна громадянська активність – перша умова здійснення психопрофілактики соціально зумовлених життєвих криз особистості. Ця робота куратора спільно з психологом здійснює і профілактику, і її послідовну корекцію криз. Справжній громадянин відчуває потребу втручатися в життя і бути в ньому. Попередити життєві кризи особистості неможливо, якщо не допомогти людині ще у ранньому юнацькому віці включитись в суспільну роботу, сформувати свідоме ставлення до громадського обов'язку, виробити активну життєву позицію. Головними чинниками формування та розвитку особистості є спадковість, соціальне довкілля та виховання у широкому розумінні цього слова. За Яном Коменським, «всі повинні бути підготовлені до обов'язків свого майбутнього

покликання. Нам невідомо, для якої цілі Боже провидіння покликала того чи іншого з нас».

Як свідчать численні психолого-педагогічні дослідження, кожна людина наділена багатьма задатками, які за сприятливих умов можуть перерости у здібності до лідерства. Протилежна не лідерська, а конформістська орієнтація дозволяє багатьом молодим людям простіше вирішувати свої проблеми, пов'язані із соціальним самовизначенням, але робить їх вразливими у час соціальних змін. Наша моральна проблема – це байдужість людини до самого себе, вона полягає в тому, що ми втратили почуття значущості й унікальності індивіда, перетворили себе на засіб зовнішніх цілей, ставимося до себе, як до товарів. Щоб вирішувати такі проблеми, потрібно вивчати умови роботи конкретного соціального інституту (педагогічного коледжу) та роль представників соціально-виховної діяльності (кураторів).

Враховуючи умови роботи закладу фахової передвищої освіти, основними напрямками соціально-виховної роботи куратора в групах є:

1. Формування національної свідомості, любові до рідної землі, народу.
2. Утвердження принципів загальнолюдської моралі.
3. Формування творчої працелюбної особистості.
4. Забезпечення високої художньо-естетичної культури особистості майбутнього вчителя та вихователя.
5. Формування екологічної культури людини, гармонії її взаємин із природою.
6. Забезпечення повноцінного фізичного розвитку молоді, охорони та зміцнення здоров'я.
7. Робота з обдарованими студентами.
8. Робота з батьками учнів.
9. Розвиток студентського самоврядування.
10. Робота з учнями у гуртожитку.

Виходячи з цих напрямків, основними завданнями є:

1. Виховувати особистість учня у контексті народної духовності,

формувати національну свідомість.

2. Виховувати активну самостійну особистість.

3. Сприяти утвердженню принципів людської моралі, правди, доброти, справедливості, милосердя, працелюбності та інших добродітностей.

4. Створити умови для забезпечення прояву загальної культури поведінки, вільного розвитку особистості учня шляхом залучення до різних видів творчої діяльності.

5. Сприяти згуртуванню студентського колективу в академічних групах.

6. Пропагандувати здоровий спосіб життя, профілактика алкоголізму, наркоманії, токсикоманії та паління.

Ці завдання кожен куратор учнівської групи втілює індивідуально по своїй програмі і плану роботи. Результативність роботи куратора бачиться у поведінці вихованців, у їх сформованості поглядів та вчинків. Робота куратора поділяється за видами діяльності. Соціально-виховна діяльність посідає головне місце. Це проведення виховних заходів, в процесі яких учні узнають нову інформацію, пробують себе у своїх здібностях і фіксують себе відносно інших. Також куратори здійснюють соціально-виховну роботу у розробленні та проведенні тематичних виховних годин. Їх тематика дає можливість реалізувати соціально-виховні завдання. Робота з учнями, що вимагають посиленої педагогічної уваги (профілактика наркоманії, моральної поведінки, правопорушень) займає багато часу, але є однією з найпотрібніших у соціально-виховній роботі куратора.

Такі свята, як «Козацькі розваги», «Весняні грації», «Українські вечорниці», свято «День народження коледжу» свідчать, що учні цікавляться цими заходами, які несуть в собі почуття самовдосконалення, успіху, відчуття колективізму. Ці заходи сприяють розвитку особистості, залученню до соціально активної позиції. Сприяє підвищенню культурного рівня і допомагає створити умови для ліквідації їх недоліків.

Проведення конкурсів педагогічної майстерності – це давня традиція педагогічного коледжу. Це ствердження педагогічної професії, гімн одвічній

справі виховання. Адже ніхто й ніколи не стає величним без вихователя, вчителя, наставника.

Конкурс педагогічної майстерності розширює теоретичну підготовку з практичною роботою педагога в шкільному або дошкільному закладі, сприяє усвідомленню відповідальності за виховання маленької особистості, підготовку її до навчання та до життя. Цей захід розширює профорієнтаційну роботу, підкреслює значимість педагогічної праці, демонструє педагогіку співробітництва, дозволяє виявити колективістські почуття, уміння знаходити продуктивний стиль спілкування.

Робота куратора у гуртожитку складається з таких форм роботи:

Індивідуальні форми роботи, проведення вечорів відпочинку, диспутів, дискусій на теми «Людина і Всесвіт», «В чому щастя української нації», брейн-ринги, вікторини, КВК. Надає допомогу у рішенні питань з побуту, виховує цивілізованого господаря. Проводить роботу з батьками: круглий стіл з батьками «Духовні зв'язки поколінь», «Традиції моєї сім'ї», «Проблеми взаєморозуміння в сім'ї».

Куратор займається правовим вихованням та наданням консультацій з питання прав та обов'язків учнів середніх спеціальних закладів. Передбачає формування правосвідомості, яке полягає у ознайомленні учнів із законами і нормативними актами держави, вироблення внутрішнього переконання в необхідності їх дотримання і прищеплення навиків поведінки відповідно до норми.

Як допомогти учням своєчасно розв'язувати зростаючі соціальні конфлікти? Як збалансувати, домогтися гармонії різних елементів соціального простору?

Ці питання ставлять собі куратори навчальних груп. Відповідь на них можна знайти у напрямках соціальної роботи. Соціальну роботу доцільно розглянути як науку і мистецтво розширення сфери соціальної взаємодії людей, її активної адаптації до нових реалій життя, повноцінної ролі в суспільстві. Це означає, що куратор повинен оволодіти інноваційними соціальними

технологіями – гармонізувати соціальні відносини, допомогти учням оволодіти технологією самореалізації, самореабілітації сутнісних сил, збереження особистості у драматичних ситуаціях життя. Сутність соціальних технологій – це методи виявлення і використання прихованих потенціалів соціальної системи, отримання оптимального соціального результату.

Соціальна технологія виступає як такий інтелектуальний ресурс, використання якого дозволяє не лише вивчати і передбачати різні соціальні зміни, а й активно впливати на практичне життя, отримувати прогнозований соціальний результат.

Головною метою соціальної роботи куратора в педагогічному коледжу є створення умов позитивно орієнтованої соціалізації особистості, що сприяє соціальній адаптації та самореалізації молодого покоління в інтересах особистості та суспільства.

Основними формами організації соціальної роботи куратора виступають:

- індивідуальна, суть якої полягає у здійсненні соціальної допомоги, соціальних послуг і соціальної реабілітації відповідно до потреб особистості й характеру самих проблем;
- групова, призначення якої – організація соціально значущих ініціатив, участі особистості в соціально спрямованій діяльності;
- соціально значуща діяльність – громадське життя в коледжі;
- соціально-психолого-педагогічна та юридична підтримка, призначення якої є надання професійної допомоги та посередницька діяльність професіоналів із соціальної роботи у розв’язанні різноманітних проблем;
- консультування, у ході якого виявляються і накреслюються основні напрями виходу з проблеми, що хвилює учня;
- попередження можливих фізичних, психологічних і соціокультурних колізій в розвитку окремих індивідів і груп ризику.

Зокрема можна сказати, що результативність соціально-виховної роботи куратора бачиться у поведінці вихованців, у їх сформованості поглядів та вчинків.

Робота куратора поділяється за видами діяльності. Соціально-виховна діяльність посідає головне місце. Це проведення відкритих виховних заходів, в процесі яких учні черпають нову інформацію, пробують себе у своїх здібностях і фіксують себе відносно інших. Також куратори здійснюють соціально-виховну роботу у розробленні і проведенні тематичних виховних годин. Їх тематика дає можливість реалізувати соціально-виховні завдання. Робота з учнями, що вимагають посиленої педагогічної уваги (профілактика наркоманії, моральної поведінки, правопорушень) займає багато часу, але є однією з головних у соціально-педагогічній роботі куратора.

Проведення бесід, тренінгів, індивідуальних розмов коригує поведінку учнів. Робота куратора групи в залученні учнів до спортивних секцій, гуртків технічної та художньої творчості, художньої самодіяльності є наступним напрямом роботи.

Такі свята, як «Козацькі розваги», «Весняні грації», «Українські вечорниці» свідчать, що учні цікавляться цими заходами, які несуть в собі почуття самовдосконалення, успіху, відчуття колективізму. Ці заходи сприяють розвитку особистості, залученню до соціально активної позиції. Сприяє підвищенню культурного рівня і допомагає створити умови для ліквідації їх недоліків.

Проведення конкурсів педагогічної майстерності – це давня традиція. Це ствердження педагогічної професії, гімн одвічній справі виховання. Адже ніхто й ніколи не стає величним без вихователя, вчителя, наставника, куратора. Конкурс педагогічної майстерності розширює теоретичну підготовку з практичною роботою педагога в шкільному або дошкільному закладі, сприяє усвідомленню відповідальності за виховання маленької особистості, підготовку її до навчання в школі та до життя. Цей захід розширює профорієнтаційну роботу, підкреслює значимість педагогічної праці, педагогіку співробітництва, дозволяє виявити найбільш обдарованих учнів, формує колективістські почуття уміння знаходити продуктивний стиль спілкування.

Робота куратора у гуртожитку складається з таких форм роботи:

проведення вечорів відпочинку, диспутів, дискусій на різноманітні теми. Куратор допомагає вирішувати питання побуту учнів, виховує цивілізованого господаря. Проводить роботу з батьками: круглий стіл з батьками, «Духовні зв'язки поколінь», «Традиції моєї сім'ї», «Проблеми взаєморозуміння в сім'ї».

Куратор займається правовим вихованням та наданням консультацій з питання прав та обов'язків учнів. Передбачається формування правосвідомості, яке полягає у ознайомленні учнів із законами і нормативними актами держави, вироблення внутрішнього переконання в необхідності їх дотримання і прищеплення навиків поведінки відповідно до законодавства. Подолання у правовій свідомості помилкових переконань, антиморальних навичок, які сформувались у учня під час навчання у школі та коледжі.

Як допомогти учням своєчасно розв'язувати зростаючі соціальні конфлікти? Як збалансувати, домогтися гармонії різних елементів соціального простору?

Ці питання ставлять собі куратори академічних груп. Відповідь на них можна знайти у напрямках соціальної роботи. Соціальну роботу доцільно розглянути як науку і мистецтво розширення сфери соціальної взаємодії людей, її активної адаптації до нових реалій життя, повноцінної ролі в суспільстві. Це означає, що куратор повинен оволодіти інноваційними соціальними технологіями – гармонізувати соціальні відносини, допомогти учням оволодіти технологією самореалізації, самореабілітації сутнісних сил, збереження особистості у драматичних ситуаціях життя. Сутність соціальних технологій – це методи виявлення і використання прихованих потенціалів соціальної системи, отримання оптимального соціального результату.

Соціальна технологія виступає як такий інтелектуальний ресурс, використання якого дозволяє не лише вивчати і передбачати різні соціальні зміни, а й активно впливати на практичне життя, отримувати прогнозований соціальний результат.

Головною метою соціальної роботи куратора в педагогічному коледжі є створення умов позитивно орієнтованої соціалізації особистості, що сприяє

соціальної адаптації та самореалізації молодого покоління в інтересах особистості та суспільства.

Основними формами організації соціальної роботи куратора виступають:

- індивідуальна, суть якої полягає у здійсненні соціальної допомоги, соціальних послуг і соціальної реабілітації відповідно до потреб особистості й характеру своїх проблем;
- групова, призначення якої – організація соціально значущих ініціатив, участі особистості в соціально спрямованій діяльності;
- соціально значуща діяльність – громадське життя в коледжі;
- соціально-психолого-педагогічна та юридична підтримка, призначення якої є надання професійної допомоги та посередницька діяльність професіоналів із соціальної роботи у розв'язання різноманітних проблем;
- консультування, у ході якого виявляються і накреслюються основні напрями виходу з проблеми, що хвилює учня;
- попередження можливих фізичних, психологічних і соціокультурних колізій в розвитку окремих індивідів і груп ризику.

Говорячи про соціально-виховну роботу, потрібно уділити увагу позакласній роботі в педагогічному коледжі та її ролі у соціалізації учнів. Як відомо, у педагогіці позакласну роботу розуміють як цілеспрямовану на задоволення інтересів і запитів учнів, різноманітну освітню і виховну роботу, яку організовує з учнями в позаурочний час куратор та педагогічний колектив коледжу. Головна мета цієї роботи – всебічно розвинути інтереси, здібності учнів й оптимальне організувати їх вільний час.

З огляду на різнобічність напрямків позаурочної роботи за формою її можна об'єднати в три групи:

1. Індивідуальна робота учнів (художнє читання, заняття музикою, живописом, складання колекцій, поглиблене вивчення предмету, виготовлення наочних посібників, приладів для навчальних цілей).

2. Робота у гуртках, що охоплює зацікавлених учнів, які цікавляться конкретним видом діяльності (гуртки предметні, художні, спортивні).

3. Масова робота, що охоплює велику кількість учнів (тематичні вечори, конференції, брейн-ринги, філософські столи).

Завдяки великій розмаїтості форм позакласна робота сприяє духовному і фізичному розвитку учнів, у них розкриваються потенційні можливості, надаються різноманітні засоби задоволення щодо їхніх запитів та інтересів, розширюються і поглиблюються знання, формуються пізнавальні інтереси.

Особливо важливим для налагоджування оптимального педагогічного клімату у коледжі є те, що завдяки спільній діяльності та спілкуванню педагогів і учнів формуються вміння співпрацювати, співпереживати, взаєморозуміння, навички взаємодопомоги, почуття колективізму, розвивається ініціативність, самодіяльність, творчі здібності, виховується дисциплінованість.

Особливості позакласної роботи:

- опора на ініціативу та самодіяльність. Реалізація цієї особливості дає можливість сприймати будь – яку справу, захід як власну ініціативу, а не нав'язування з боку старших. Дуже важливо, щоб учні самостійно обирали гуртки або секції. З метою виявлення інтересів учнів проводять анкетування;

- тісний зв'язок із навчальною роботою. При цьому взаємозв'язок та взаємодоповнення з навчальною роботою здійснюється різними шляхами;

- логічне продовження навчальних занять, коли паралельно з уроками проводяться теоретичні конференції, філософські столи, диспути, коли знання з літератури збагачуються колективними переглядами та обговореннями спектаклів;

- сприяння поглибленню інтересів та розвитку здібностей учнів у певній галузі (гуртки, секції, студії);

- взаємозв'язок і наступність початкової та позакласної роботи, що сприяє інтелектуальному, моральному та духовному розвитку, підвищує загальний культурний рівень особистості, якість знань;

- добровільний характер участі учнів у позакласній роботі;

- урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Органічний зв'язок із життям суспільства;

- комплексний підхід до виховання, коли під час організації заходів з використанням різних організаційних форм розв'язується не лише одне профільне завдання. Важливо, щоб кожний захід допомагав розв'язувати якомога більше виховних завдань. У доборі форм позакласної роботи особлива увага приділялась такій позакласній роботі, зміст якої має громадянську, соціальну та економічну спрямованість.

РОЗДІЛ 3

ФОРМИ І МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

З вищесказаного можна зробити висновок, що кураторам потрібно більше приділяти уваги розробці нових технологій виховання учнів. Проблема кураторів полягає в тому, щоб підібрати ті технології виховання, які будуть потрібні в тих виховних ситуаціях, в яких опиняється куратор та учень.

Проблема сьогодні полягає в тому, щоб надати куратору методологію вибору та механізм реалізації відібраного вченими змісту освіти в реальному навчальному процесі як з урахуванням інтересів та здібностей учнів, так і його особистої творчої індивідуальності. Окремі форми та методи навчання повинні поступитися цілісним педагогічним технологіям загалом і технології навчання – зокрема. Назріла об'єктивна потреба запровадити відповідні дослідження з цього приводу.

Вибір освітньої технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи куратора, вчителя з учнем.

В сьогоднішніх умовах зростає ціна моральної спрямованості здобутих знань. Ще Я. Коменський говорив: «Діти допитливі, з гострим розумом при правильному вихованні стають великими людьми» [29]. Мова йдеться про ті якості, які формуються при діяльнісному спрямуванні процесу виховання особистості, що розвивається. У зв'язку з цим перед педагогами-кураторами постає завдання оволодіти новими технологіями виховного процесу.

3.1. Фактори і механізми процесу соціалізації студентської молоді

В науковому тлумаченні соціалізації передбачається розуміння особистості перш за все як активного соціального суб'єкта, спроможного впливати на суспільне життя.

Таким чином, постає питання визначення механізмів соціалізації, вибір яких базується на певних принципах даного процесу:

1. Принцип системності, який передбачає вплив на особистість як мікро-, так і макросередовища, які тісно взаємодіють, взаємовпливають і взаємодетермінують одне одного.

2. Принцип діяльності, що обумовлює активну взаємодію особистості з іншими людьми, в яку індивід вступає в ході діяльності і спілкування, тобто наявний неперервний цілісний процес засвоєння особистістю об'єктивної дійсності завдяки включенню в діяльність.

3. Принцип двосторонньої взаємодії особистості і соціального середовища, взаємообумовленність процесу входження особистості в систему суспільних відносин в системі сімейних, товариських, навчальних, позанавчальних та інших зв'язків.

4. Принцип особистої активності та вибірковості дозволяє розглянути учня не як пасивну ланку в процесі соціалізації, а як особистість, спроможну активно діяти і самостійно вибирати соціальні умови власного розвитку та формувати власне «Я», виходячи з власного бачення ідеалів і переконань.

Таким чином, знаючи принципи соціалізації, можна говорити про реалізацію соціалізуючого процесу куратором в умовах навчального закладу. Куратор повинен вміти користуватися і керуватися цими механізмами для успішної професійної діяльності.

Розглядаючи соціалізацію учня як складний і багатофакторний процес, завжди необхідно враховувати об'єктивні і суб'єктивні сторони, які мають істотний вплив на виховання особистості учня. Під об'єктивними умовами маються на увазі соціально-економічні, соціально-політичні, соціокультурні умови життя суспільства і окремих соціальних спільнот, в яких відбувається становлення особистості майбутнього педагога. Можна назвати кілька аспектів впливу цих умов на виховання особистості учня в умовах середнього спеціального закладу:

1. Об'єктивні умови мікросередовища, тобто функціонування

матеріального і духовного життя суспільства, які визначають умови життєдіяльності індивіда і його найближчого оточення. Вони, у свою чергу, визначають специфіку особистісної свідомості.

2. Суспільство через різноманітні соціальні інститути здійснює культурні, політичні і морально-етичні норми. Відбиваючись у свідомості індивіда, вони впливають на його потреби, інтереси, ціннісні орієнтири, установки та обумовлюють зміни в його поведінкових «програмах».

3. Зміни умов у мікросередовищі опосередковано впливають на особливості включення учнівської молоді в соціальну структуру суспільства, що відбивається як на формуванні соціального образу молодого покоління, так і на розвитку самої соціальної структури.

В соціалізуючому процесі варто вичленити два фактори, які проявляються самостійно: змістовний і функціональний.

Змістовний – визначає «що» і «які» ознаки формуються у процесі соціалізації. Функціональний - «як» і під впливом яких механізмів здійснюється це формування. Змістовний аспект більш тісно пов'язаний з суб'єктивними обставинами становлення особистості і може бути охарактеризований її діяльністю, спілкуванням і самосвідомістю.

Діяльність суб'єкта пов'язується, з одного боку, з активним його включенням для кожного суб'єкта особливо значущих аспектів життєдіяльності, а з іншого – визначений головний вид діяльності (наприклад, для учнів – це навчання) підпорядковує всі інші види діяльності, що сприяє розширенню можливостей особистості саме як суб'єкта діяльності.

Не менш важливим аспектом соціалізації є розвиток самосвідомості особистості, яка виробляється протягом всього життя людини. Це дозволяє сказати, що процес соціалізації означає становлення в людині образу її «Я».

Таким чином, змістовні аспекти – це діяльність, спілкування, самосвідомість. А функціональний аспект соціалізації характеризується на певному віковому етапі інститутами і механізмами соціалізації.

Сучасне управління соціалізацією молоді має за мету залучити їх до

прийняття рішення проблем власного життя і діяльності, стимулювати реалізацію їх покликань, здібностей, ініціатив і творчості. Тобто в даному процесі слід відкидати як дрібну опіку, так і відмову в допомозі людині у виборі її життєвих і соціально значимих цінностей. Спільна діяльність молодого покоління з фахівцями соціально-педагогічної роботи, передача їх знань, досвіду дозволяє молоді оволодівати навичками соціально-активної особистості.

Куратор має враховувати у складному соціально-виховному процесі той факт, що процес соціалізації не є безконфліктним і лінійним, він має свої складності і суперечності, обумовлені єдністю свободи і необхідності, новизни і консерватизму, виховання та самовиховання тощо. Крім того, головним у соціалізації має бути відродження гідності людини, розширення меж її свободи, відповідальності, заповзятості.

Ставлення до молоді має базуватися на принципово новій концепції – концепції самореалізації у процесі соціальної творчості, здійснення власних інноваційних проектів за наявності активної допомоги з боку державних та громадських соціально-виховних інститутів.

Соціалізація віку юнацтва – це складний педагогічний процес, який потребує створення різноманітних педагогічних умов, використання форм, засобів і методів індивідуальної роботи з урахуванням впливів різних факторів і обставин оточуючого молоді макро- і мікросередовища, динаміки їх психічного, фізичного та морального розвитку. Зміст соціального досвіду учнівської молоді, а також рівень його соціалізації визначається суспільним буттям, соціальним середовищем, системою соціальних зв'язків, в якій розвивається і формується особистість. У самому широкому плані джерелом соціалізації індивіда є вся сфера суспільних відносин, в яких він удосконалюється як особистість.

У вузькому плані джерелом соціалізації виступає мікросередовище безпосереднє оточення індивіда. Це може бути сім'я, академічні групи, колективи, ровесники у дворі, самодіяльні об'єднання. Усі ці об'єкти

соціалізації впливають на особливість, але потрібно враховувати, що учні в своїй більшості знаходяться під впливом своїх ровесників (гуртожиток). Саме у компанії своїх ровесників формується й апробуються вихідні знання про себе, суспільство, взаємини між жінкою і чоловіком зокрема, відбувається трансформація, накладання, зіставлення поколінь, мотивів, оцінок кожної особистості з існуючими групами. Йде процес взаємопроникнення всіх видів і типів соціальних зв'язків. Оскільки – це час загостреного усвідомлення себе, то прагнення оцінити власні думки і почуття є дуже сильними, і молодь робить спроби поєднати принципово різні сторони особистості в конструктивну систему, внутрішньо узгоджену. Пошук ідентичності як компонента соціалізації може вирішуватися по-різному. Деякі учні після періоду експериментування і моральних шукань починають просуватися в напрямку тієї чи іншої мети. Інші можуть обминути кризу ідентичності – це ті, які приймають цінності своєї сім'ї і обирають широке поле діяльності, визначене батьками. Є й такі, які у тривалих пошуках ідентичності стикаються із значними труднощами. Нерідко ідентичність набувається ними лише після важкого періоду спроб і помилок. Буває, що людині так і не вдається досягти стійкого відчуття власної ідентичності.

Цілком зрозуміло, що на долю батьків, вчителів та кураторів випадає значне психологічне навантаження. Вони повинні вміти розумно реагувати на зміни взаємин з дітьми, щоб з одного боку, дати йому незалежність, до якої він прагне, а з іншого – не втратити реального контролю над його поведінкою, отримуючи в розумних межах. У зв'язку із цим слід зазначити, що саме цього розумного реагування на поведінку підлітків у складний період становлення не вистачає традиційній системі виховання. Як результат – підліток кидає навчання, йде із сім'ї, намагається показати себе дорослим, самостійним, який не потребує підказки і порад батьків, вчителів. Щодо цього показовою є статистика злочинів серед підлітків: кожний третій учасник групового злочину – неповнолітній; кожний четвертий вимагатель – підліток; з понад 20 злочинних угруповань, відомих на сьогодні органам міліції, 85 відсотків

становлять угруповання з участю неповнолітніх. Останнім часом кількість злочинців у віці 14-15 років збільшилося ніж на половину. Майже третина з них – дівчата, які беруть участь у злочинах. Соціальний портрет злочинця-підлітка досить різномірний. Однак кожний третій підліток з тих, скоїв злочин, проживав або проживає в сім'ї, де є раніше засуджені, кожний другий – з неповної сім'ї. У книзі «Школи без неудачників» У. Гласер (1969) критикує систему шкільної освіти, вважаючи, що вона є перепорою для самовияву, самореалізації особистості підлітка. Позитивну соціальну оцінку отримують діти, які добре вчаться, а ті, хто не здатний змагатися з ними в навчанні, отримують низьку оцінку соціуму. При цьому організація учбового життя будується на принципі заохочення лише навчальних успіхів, тоді як проблема самопізнання, по суті, ігнорується. У системі традиційного навчання головним, якщо не єдиним, підґрунтям при визначенні здібностей є вербальні вияви інтелекту. Вчителі, як правило, не прагнуть до того, щоб діти використовували і цінили інші вияви своїх здібностей. І тому всі інші навички і здібності не витримають конкуренції і виявляються витісненими у цій системі цінностей. Отже, більшість дітей, які не володіють високими показниками щодо інтелекту, відчують, що взагалі ні до чого нездатні, а це відчуття фактично є причиною їхніх невдач. Неминуче превалювання успішності, використання оцінки і конкурентної боротьби у навчальній системі – ось ті фактори, які роблять школи механізми формування самооцінки, що постійно знижується.

Цьому віку властиві свої потреби, інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації. Загальне – потреба в самоствердженні, самовизначенні, самостійності та самооцінці. Це становить ніби ядро особистості в цьому віці. Залежно від можливостей, яке середовище надає особистості для реалізації цього ядра, можна відповісти на питання: як веде себе молода людина, на чому вона так поводить в конкретній ситуації: інакше – якою є її мотивація. Поведінка неофіціальних груп молоді не може бути зрозумілою без аналізу причин, за якими молодь стала відчужуватись від основних інститутів соціалізації. Гострота, з якою постали проблеми підліткового та юнацького віку у 80-роки

в нашій країні, обумовлена економічною, моральною та ідеологічною кризою. Цей процес дослідники проблем молоді називають розпадом «цілісного соціального середовища буття підлітка та кризою тих ідеологічних формул, за допомогою яких кожна спільність забезпечує соціалізацію підростаючого покоління».

Історія – це послідовна зміна поколінь, кожне з яких продовжує спадкову діяльність за інших умов й одночасно видозмінює старі умови через змінену діяльність. З цього розуміло, що покаяння старших дратує молодих. Намітився, а може, вже відбувся моральний розкол поколінь. Молодь вже не бажає наслідувати гасла-обмани, принципи і догми, які суперечать логіці розвитку суспільства. Вихід на нові рівні соціальної роботи вимагає формування духовності, прояву активного ставлення особистості до дійсності, поєднання уміння сучасної людини користуватися головним надбанням демократичного суспільства – свободою із формуванням у неї вимогливості до себе.

У вирішенні питання сучасного суспільства проблеми соціальної роботи з молоддю є створення умов для позитивно орієнтованої соціалізації особистості, яка сприяє соціальному розвитку та самореалізації молодих поколінь в інтересах особистості та суспільства. Вона передбачає взаємодію двох пріоритетних аспектів діяльності держави. З одного боку – це надання різних видів соціальної допомоги різним категоріям молоді, що мають в ній потребу, а з іншого – соціальна профілактика, спрямована на розкриття творчого потенціалу молоді, яка стимулює формування в неї імунітету до різних негативних явищ.

Включаючись у життя суспільства, молодь опановує різні програми життєдіяльності. Перша – це відкрита освітня програма, відображена в офіційних законах, документах, навчальних програмах шкіл, коледжів, позашкільних закладів, установ і спрямована на набуття особистістю певного досвіду соціальних знань та умінь. Друга – прихована програма соціалізації особистості, зумовлена, частіше за все, характером відносин, що складається у суспільстві. Саме ця програма, здебільшого, є організаційно нестабільною, вона

формує емоційний і духовний світ молоді, її уявлення про себе і про те, що думають про неї інші, хоч суспільне життя передбачає, реалізацію першої програми. Водночас, процеси безпосереднього становлення внутрішнього розвитку особистості, формування її емоційно-вольової сфери залишається, як правило, поза увагою суспільства і це зумовлює прояв у деякій частини молоді девіантної поведінки (наркоманії, злочинів тощо).

Завдання соціалізації полягає в тому, щоб допомогти молоді зорієнтуватися у суспільному потоці явищ – соціальних, екологічних, енергетичних, інформаційних, комп'ютерних, оволодіти досвідом старших поколінь, зрозуміти своє покликання визначити своє місце у суспільстві, самостійно знайти шляхи найефективнішого функціонування в ньому. В процесі соціалізації реалізується право на виживання і розвиток, на фізичне і психічне відновлення, на соціальну реінтеграцію жертв зловживання та експлуатації, право на збереження індивідуальності, а також прагнення до самопізнання, самоосмислення, самовдосконалення. Ці процеси відбивають не пасивну адаптацію, а розвиток активного творчого самоствердження у суспільстві, вміння позитивно впливати на процеси гуманізації відносин у ньому.

3.2. Соціально-педагогічні технології у практичній роботі кураторів академічних груп

Педагогічна технологія відображає взагалі тактику реалізації освітніх технологій і будується на знанні закономірностей функціонування системи «педагог – середовище – учень» у визначених умовах навчання (індивідуального, групового, колективного, масового тощо). Їй притаманні загальні риси і закономірності реалізації навчально-виховного процесу незалежно від конкретного навчального предмета. Освітні технології є стратегіями національного, державного, регіонального і соціального простору.

Вона відображає цільову і змістовну спрямованість, організаційні структури і форму роботи з дітьми.

Педагогічна технологія в загально-педагогічному розумінні характеризує цілісний освітній процес з його метою, змістом і методами навчання.

Соціально-педагогічна технологія характеризує цілісний виховний процес з його новітніми виховними впливами, які мають мету і кінцевий результат. Тому ми можемо говорити про локальну технологію, яку потрібно застосовувати на практиці у навчанні та вихованні дітей. Г. Селевко визначає таку структуру педагогічної технології:

а) концептуальна основа;

б) змістовна частина навчання та виховання: мета навчання та виховання; зміст навчального матеріалу;

в) процесуальна частина - технологічний процес: організація навчального процесу; методи і форми навчальної діяльності учнів; методи і форми роботи вчителя; виховуюча діяльність вчителя з керування процесом засвоєння матеріалу; діагностика навчального процесу.

В зв'язку із зміною цілей освіти, змінюються і завдання підготовки вчителів початкових класів. На думку В. Сластьоніна, ідеологія педагогічної освіти кваліфікує її як сферу духовного виробництва, а продукт якого – не просто присвоєння нових цілей, нових цінностей і особистісних сутностей, а розкриття сумнісних сил педагога, його інтелектуального і морального потенціалу, його здатності вільно орієнтуватись в складних соціокультурних обставинах не тільки обслуговувати наявні педагогічні технології, але і здійснювати інноваційні процеси творчості в творчості широкого змісту.

В цій системі координат вищу мету педагогічної освіти складає професійно-особистісний розвиток і саморозвиток майбутнього учителя.

Підсумковим результатом педагогічної освіти є формування у майбутнього вчителя професійної культури, яка являє собою систему загально-людських ідей, професійно-цінносних орієнтацій і якостей особистості, універсальних способів пізнання і гуманістичних технологій педагогічної

діяльності. Наявність такої культури дозволяє вчителю занурюватись у внутрішній світ учня, вивчати і діагностувати рівень розвитку вихованців, відкривати нові пласти духовного життя людства. В світі сказаного, професійне становлення вчителя, як вважає В. Сластьонін, можна трактувати як самовизначення особистості у культурі.

Перетворення останніх років принесли в наш світ ломку моральних орієнтирів. З обліком вимог, продиктованих часом, змінилися і підходи до організації виховання. Сьогодні втрачає вплив прямий вплив педагога на молодь і набирає силу непряме, опосередковане, коли з'являється можливість молодій людині самостійно зробити правильний вибір. Акцент у вихованні повинен бути направлений на саморозвиток особистості, на самовизначення у виборі форм проведення дозвілля, форм спілкування.

Ефективні умови для формування особистості створюються в процесі організації і розвитку самоврядування учнів. Адміністрація педагогічного коледжу зацікавлена в розвитку студентського самоврядування, тому що воно створює умови для придбання і прояви самостійності. Організація і проведення вечорів відпочинку, дискотек, вікторин, брейнг-рингів студрадою дає можливість юнакам і дівчатам реалізувати себе в різних видах діяльності, самим організувати дозвілля, навчатися на практиці культурі поведінки і спілкування.

Ми повинні прагнути до усебічного розвитку особистості майбутнього фахівця. Адже в подальшій професійній діяльності наших випускникам треба буде самим займатися не тільки організацією занять, але і дозвіллям дітей.

Для того, щоб добре пізнати особистість учня, вивчити інтереси у виборі форм дозвілля і при необхідності корегувати його поведінку, планувати виховну роботу у коледжі проведено анкетування, що виявляє дану проблематику.

Наша задача - це створення оптимальних умов для розвитку особистості учня, надання йому допомоги в самовихованні, моральному і фізичному удосконаленню, придбанні життєвого досвіду, що дуже важливо для адаптації в

складному світі.

За допомогою організованої виховної мережі коледжа формується простір особистості, розвивається молодіжне середовище, де, осягаючи альтернативну систему цінностей, через вмикання в різні напрямки діяльності, молодь не тільки усвідомить значимість власного «Я», але і знаходиться в ситуації постійного вибору пріоритетів у своїй поведінці – вихідної умови для зміни своїх поглядів.

Студенти педагогічного коледжу – це молодь у віці від 15 до 20 років. В цей період відбувається усвідомлене сприйняття дійсності і навколишнього світу, складаються моральні цінності, життєва позиція.

В грудні було проведено соціологічне дослідження серед мешканців гуртожитку Запорізького педагогічного фахового коледжу, яке було спрямоване на визначення напрямків соціалізації майбутніх вчителів.

У анкетуванні брало участь 252 студента. Найбільше студенти педагогічного коледжу витрачають вільний час на спілкування з друзями і ця форма дозвілля цікавить їх найбільше всього, що є психологічною закономірністю юнацького віку.

Провідними життєвими цінностями для себе студенти визначають влаштування особистого життя (47,2%), матеріальному добробуту (30%), хороша сім'я (20,6%). Навчання і всебічна самоосвіта також мають значення для чверті студентства (26,6%). На останньому місці студенти виділили як провідні життєві цінності і професійну досконалість (12,3%), творчість і самовираження (10,7%), дружба (6,8%), можливість проявити милосердя (3,6%), рівність (2,8%).

Четверта частина (25%) студентів витрачає свій вільний час на набуття нових знань. Майже стільки ж (22,2%) – на телебачення. Біля п'ятою частини (19,4%) цікавляться художньою літературою. Однаково витрачають свій вільний час на ознайомлення із публіцистикою та періодикою та відвідування кафе, ресторанів (6,75%). Ознайомленню з новинами спорту приділяють час 5,95% студентів, а активну участь беруть самі 2,78%.

До речі, однаково розподіляється схильність студентів до активного вияву власної особистості, бажання брати самому активну участь в громадському житті (36,5%) і тих, хто згоден бути тільки глядачем (36%), четверта частина (25%) готові допомагати іншим у підготовці тих чи інших заходів. Але слід зазначити, що студентів більше цікавлять розважальні заходи (20%), ніж відвідування пізнавальних (7%).

Отже, які ж форми дозвілля цікаві з точки зору студентів? Як не дивно на першому місці найпривабливіший - це відпочинок у ліжку (31%), на другому місці спілкування з друзями (29,8%), на третьому – відвідування тільки розважальних заходів (КВК, брейн-рингів, дискотек тощо) (21%), далі зацікавленість розподіляється таким чином: читання газет, книг (20%), перегляд телебачення (14%) і на останньому місці відвідування пізнавальних заходів за різною тематикою (7%).

Ознайомлення з мистецтвом приваблює студентів. Найпривабливіша з зазначених форм ознайомлення з мистецтвом – екскурсії до музею та виставочних залів (60,32%), меншу кількість студентів цікавить самотійна участь в організації заходів в коледжі чи гуртожитку (15%), заходи, присвячені мистецтву в коледжі цікавлять 10%, а на останніх місцях самотійне ознайомлення в бібліотеці, робота з відповідною літературою (7%) та лекції в коледжі (5%).

В той же час студенти визначають достатню активність щодо вияву бажання брати участь у різних заходах. Так, студентів приваблює відвідування музеїв, виставок, театру (40%), зустріч з візажистом, модельєром, перукарем тощо (32%), демонстрація сучасної моди, показ моделей (32%), відвідування дискотек та інших розважальних заходів (30%), участь у політичному клубі (12%) тощо.

Щодо ознайомлення із політичними подіями, то студенти переважно дивляться телепередачі та новини - на першому місці (45,6%), готуються до політінформації – на другому місці (31,35%), читають газети та журнали (21,03%), беруть участь у політичних подіях (8,3%).

На питання: «З якими формами проведення роботи ви бажаєте ознайомитись з питання політики?» - на першому місці студенти визначили перегляд телебачення (40,14%), далі - на політінформації (28,2%), політичний клуб (9,13%), участь у подіях політики (4,84%).

Таким чином, результати дослідження ще раз підтвердили необхідність розвитку соціальної і культурної компетентності учня, що допомагає йому набувати соціокультурний досвід і вільно самовизначатися в соціальному оточенні, формувати соціокультурну компетентність.

Це дослідження стало головним чинником для розробки та впровадження у Запорізькому педагогічному фаховому коледжі «Концепції організаційно-виховної роботи серед учнів» (див. у додатках).

Щоб розкрити потенціал учня, найголовнішим завданням перед кураторами постає допомога учням досягати максимуму в їхніх навчальних можливостях. З цією метою куратори визначили рівень ставлення до навчання за анкетною:

1. Можу і хочу вчитися.
2. Не можу, але хочу вчитися.
3. Можу, але не хочу, чому? - лінь, не розумію вчителя.
4. Не можу і не хочу вчитися (вказати чому).

Проведено соціальні дослідження з питань ставлення учнів коледжу до предметів, що вивчаються за формою:

Перелік предметів.

Вивчаю з бажанням.

Не зовсім бажаю вивчати (чому?).

Не бажаю вивчати (чому?).

На який урок іду з великим бажанням (чому?).

I, нарешті, визначають ставлення учнів до домашніх завдань:

- 1) із задоволенням виконую домашні завдання;
- 2) не дуже хочу виконувати (чому?);
- 3) хочу, але не можу;

4) зовсім не можу виконувати (чому?);

5) з яких предметів перевантажені домашні завдання?

Результати опитування показали зниження рівня зацікавленості предметом. На запитання, чому учні вивчають той чи інший предмет, відповідь була такою:» Я не люблю вчителя, який цей предмет викладає». І навпаки – улюблений предмет у того вчителя, який любить дітей, розуміє їх, визнає їхні права на власні інтереси та самостійні вчинки.

Анкетування, тестування, бесіди з дітьми носять як діагностичний, так і корекційний характер. Проведення соціометричного анкетування з метою вивчення соціально-психологічного клімату в колективі дає можливість визначити лідера й ізольованих членів колективу, і разом з тим спонукає кожного задуматись над власною поведінкою. Робота проводиться так, щоб вивчити кожного учня, його темперамент, індивідуальні особливості, інтереси, запити.

Результати всіх досліджень, спостережень опрацьовуються педагогічним колективом. Це допомагає вчителям, кураторам спланувати роботу не тільки з групою, а й з окремими учнями та їх батьками.

З метою консультативної допомоги для вчителів було проведено педагогічну раду на тему «Діалогізація навчального процесу», де йшлося про навчальний діалог, аналізувалися фрагменти уроків. За потреби психолог коледжа проводить консультації для кураторів, допомагаючи їм зрозуміти причини неадекватної поведінки дітей, дають поради для індивідуальної роботи з ними.

Куратор вивчає домашні умови: моральний клімат у сім'ї, вільний час і його організацію, матеріально-побутові умови, намагається допомогти батькам краще пізнати і зрозуміти самих себе і власних дітей, їхні поведінку, настрої і розвиток. Цьому сприяють відверті бесіди з батьками й учнями, доброзичлива допомога і підтримка, довіра. І коли куратор, психолог, вчитель працюють в одному напрямку, то це дає результати.

Намагаючись увійти в сім'ю, куратор прагне знайти підхід до кожного

учня, дорослого, людини похилого віку, зрозуміти їхні горе і радість, стати добрим порадиником, виявляє дітей, які мають потребу в опікунстві, надає їм необхідну допомогу.

Організуючі допомогу, куратор повинен інтегрувати всі соціальні інститути на особистому рівні, включати в соціальну роботу добродійні організації, релігійні конфесії, фізичних осіб тощо. Вона інформує інстанції на всіх рівнях про факти, які негативно впливають на умови певних груп учнівської молоді, з метою підвищення якості обслуговування і соціального захисту. Щоб ця робота проходила успішно куратор користується різними соціально-педагогічними технологіями.

Однією з таких технологій є колективне творче виховання, колективна організація творчої діяльності. Першим у педагогічній діяльності використав технологію колективного творчого виховання А. Макаренко. Сьогодні внесло зміни у цю технологію і ми маємо нову сутність цієї технології – формування особистості в процесі роботи на користь інших людей; в організації певного способу життя колективу, де все ґрунтується на засадах моральності та соціальної творчості. Вона особистісно орієнтована. Бо кожній дитині знайдеться справа для душі. Яку вона може організувати, зробити краще, ніж інші. Сьогодні учень керує, організовує, творить спільно з іншими такими ж зацікавленими людьми. Завтра він же з такою самою зацікавленістю візьме участь у новій колективній творчій справі, але вже в ролі виконавця. Ця технологія об'єднує ділову та міжособистісну сфери діяльності людини.

Особливість технології полягає в тому, що між вихователем та вихованцями складаються в процесі діяльності суб'єкт-суб'єктні взаємини, в силу яких і вчитель-куратор, і учень рівною мірою почуваються відповідальними за якісне виконання поставлених завдань.

Одна з головних ідей методики колективного творчого виховання – формування особистості через єдиний виховний колектив, з однаковими вимогами до старших та молодших. Творчий підхід до процесу виховання забезпечується як групою засобів дружньої виховної турботи (збудження,

переконання, привчання, дружньої поваги, довіри, схвалення, «секретного договору»), співдружності старших та молодших колективів, роботи з рідними вихованців, співдружності педагогів, так і основними виховними засобами (колективна організаторська діяльність, колективні творчі справи, творчі ігри, творчі свята).

Технологія колективного творчого виховання припускає:

- створення колективу на основі прагнення до високих ідеалів, привабливих для дітей, які формують життєвою позицією педагога та справами, скерованими на громадську турботу про поліпшення навколишнього життя;

- побудову колективу на принципах змінності всього активу, колективного планування, організації та аналізу спільних справ, взаємин, вчинків;

- організацію діяльності, суспільно значимої (для людей), особистісно значимої (творчо-інакше навіщо»), художньо-інструментованої (ритуалами, законами, традиціями), одухотвореної щирістю, гумором і розумінням дорослими потреб дитинства;

- особливу позицію педагога-куратора, як старшого товариша, здатного до співпраці з вихованцями, позицію, що забезпечує повне взаєморозуміння, взаємодію колективів педагогічного (старших друзів) та дитячого (друзів молодших).

До основи організації колективного творчого виховання покладено такі структурні компоненти технології:

1. Колективна організаторська діяльність.
2. Колективна творчість.
3. Колективна постановка мети.
4. Ситуації-взірці.
5. Емоційне насичення колективного життя.
6. Суспільне спрямування діяльності колективу.

Базовим компонентом технології є колективна організація діяльності, тобто такий спосіб її організації, за якого всі члени колективу залучаються до

процесу планування, підготовки, виконання та аналізу спільних справ. Така методика роботи формує в учнів навички побудови ефективних міжособистісних відносин у колективі, вміння вирішувати завдання, враховуючи інтереси і кожного члена колективу, і справи в цілому.

Показником рівня розвитку колективного мислення є колективна творчість, що дає можливість спілкуватися у колективі не за шаблоном, не за заданим сценарієм, а з вигадкою, фантазією, імпровізацією, грою, відкриває нове саме для цих дітей, для цього колективу.

Будь-яка діяльність повинна починатися з попереднього цілепокладання. У цій технології – це колективна постановка мети. Діти та дорослі спільно виробляють мету колективного життя. Колективне цілепокладання має два напрямки: вироблення загальної довгострокової мети та визначення конкретних дій на певний період часу.

Обов'язковим компонентом технології є ситуації-взірці. Це обмежений у часі (від декількох годин до місяця) відрізок колективного життя, в якому діти та дорослі живуть підвищено інтенсивним, напруженим колективним життям згідно з принципами демократизації, гуманізму, творчості.

Особливе значення надається емоційній насиченості колективного життя, тобто набору засобів, спеціально спрямованих на збільшення емоційної напруги, збудження почуттів єднання, довіри, душевного підйому. Ці засоби поділяються на дві групи – символи та обряди. Символами є значки й емблеми, форма і девізи, символічні жести. Обряди, як прийнята форма поведінки у конкретних ситуаціях, тісно пов'язані з емоційним життям колективу та сприяють духовному єднанню учасників діяльності.

Характерним компонентом технології називають суспільне спрямування діяльності колективу. Важливо щоб діти у процесі діяльності, здійснюваної на користь людям, розуміли стан цих людей і хотіли допомогти їм. Необхідно, щоб у роботі поряд з формуванням в учнів таких якостей, як творчість, відповідальність, діловитість, комунікативність, розвивався і гуманістичний, моральний сенс діяльності.

Етапи організації колективної творчої діяльності:

1. Попередня робота колективу або колективне цілепокладання: визначення теми, мети, завдань майбутньої діяльності, висування перспектив перед учнями, вироблення у них переконання в суспільній значущості та необхідності майбутньої діяльності, захоплення всіх загальною справою.

2. Колективне планування справи: обговорення різноманітних пропозицій, варіантів плану. Конкурс на кращу розробку плану, визнання оптимального для даних умов варіанту, підбір матеріалу, складання запитань-завдань, вибір ради справи. На цьому етапі головна роль відводиться дітям. Відповідь на поставлені запитання-завдання учні шукають спочатку в мікроколективах. Після цього збирається весь колектив і уважно слухає представника кожного мікроколективу. Це обговорення можна назвати «збором-стартом».

3. Колективна підготовка справи: розподіл доручень між учасниками. Визначення завдань мікроколективам, вибори відповідальних, проведення анкети, організація контролю за виконанням завдань. Створений спільно проект колективної творчої справи уточнюється та конкретизується, спочатку радою справи, яку спрямовує керівник колективу, після цього – у мікроколективах. Вони самі планують виконання справи і починають роботу зі втілення окремих частин загального задуму, враховуючи пропозиції, висловлені й обговоренні на зональному зборі-старті.

4. Проведення справи: зміст і методика проведення справи залежить від її форми, мети і завдань: збір, ділова гра, конференція, диспут, ярмарок тощо.

5. Колективний аналіз: чи була користь, радість від діяльності навколишнім людям? Чи був колектив дружнім, організованим, доброзичливим? Чи була колективна справа проведена з фантазією та витівкою? Хто показав себе з кращого боку та в чому? Кому можна висловлювати загальну подяку? Спираючись на той позитивний досвід, який учасники КТС набули в організації колективної творчої справи, враховуючи уроки з помилок, дорослий по-дружньому переконує вихованців в необхідності

подальшої роботи по поліпшенню навколишнього життя.

6. Найближча післядія: виконання рішень, прийнятих після аналізу справи. Тут керівник спрямовує на використання вихованцями в навчальній роботі, в позанавчальному житті і діяльності колективу досвіду, набутого при плануванні, підготовці, проведенні КТС і обговоренні результатів.

Наступною педагогічною технологією, яка заслуговує на увагу - це технологія формування творчої особистості.

У вихованні маємо прагнути навчити самостійності мислення і винахідництва, адже і розум людини розвивається самостійно у дії, наголошував Квінтіліан (30-96 рр. до н.е.). Але мислення потрібно плекати від творчості. За визначенням Дж. Ніренбегра, творче мислення – це «пізнання чогось нового. Воно є складовою частиною людського інтелекту».

Психологи розглядають творчість як вищий рівень логічного мислення, яка є поштовхом до діяльності, «результатом якої є створенні матеріальні та духовні цінності».

Більшість авторів погоджується з тим, що творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Для творчої особистості творча діяльність є життєвою потребою, а творчий стиль поведінки - найбільш характерний. Головним показником творчої особистості, її найголовнішою ознакою вважають наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання. Творчі здібності пов'язані із створенням нового, оригінального продукту, з пошуком нових засобів діяльності.

«Стартовим майданчиком» успішного навчання та формування творчої особистості є наявність трьох складових інтелектуальної діяльності, спрямованої на засвоєння чогось принципово нового:

1. Високого рівня сформованості елементарних пізнавальних процесів.
2. Високого рівня активного мислення.
3. Високого рівня організованості і цілеспрямованості пізнавальних

процесів.

Цього можна досягти за допомогою внутрішнього плану дій: планування, аналізу, рефлексій.

Учитель, куратор повинні спрямувати розвиток дитини за напрямками:

а) дитина пізнає, сприймає та засвоює довкілля;

б) дитина впливає на довкілля;

в) дитина набуває здатності до орієнтації та саморегуляції, в неї формується особистісний підхід до явищ, середовища, вчинків, а знання стають практично спрямованими. При цьому вчитель повинен виховувати культ знання, застосовуючи широку інформованість, тому що розвиток особи породжує незалежність, свободомислення.

Тобто вчитель сам повинен оволодіти моделлю продуктивного пізнання і впроваджувати її в своїй діяльності, пізніше її може бути покладено в основу розвитку творчого потенціалу учнів.

При цьому вчитель повинен усвідомити зміст та значення кожної ланки моделі, бо за цим алгоритмом повинно йти пізнання:

а) пізнання – знайомство з ідеєю, проблемою;

б) сприйняття – зіставлення нового зі своїм досвідом, переробка інформації;

в) засвоєння – зіставлення власного досвіду з досвідом довкілля, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, перегляд нагромадженого, наявних засобів, методів, бажання вдосконалити те, що вже існує;

г) вплив – вибір засобів, методів нової дії, реалізація, порівняння результатів особистісного впливу.

Важливим для вчителя є опанування вміннями повсякчас ставити учня в такі умови, коли він самостійно приймає рішення.

У центрі уваги педагогів повинен перебувати на середній учень, а кожен учень як особистість у своїй унікальності. Навчання повинно орієнтуватися на учня, який свідомо ставиться до всіляких засобів пізнання.

Технологія створення психологічних умов підготовки учня до творчої

діяльності тісно переплітається з іншими технологіями, проте можна визначити такий алгоритм дій:

- діяльність учня не повинна регламентуватись, а її процес повинен бути організований так, щоб у ньому були елементи творчості, які передбачають комбінування, аналогізування, універсалізацію, випадкові видозміни;

- потрібно викликати інтереси, крізь які проходять усі зовнішні впливи, породжуючи внутрішні стимули, що й є збудниками активності особистості.

Поряд з цим інтереси виступають важливою умовою творчої діяльності. У дитини з'являється захопленість, потяг проникнути у сутність того, що пізнається. Воля, уважність, почуття індивіда, пошук зливаються воедино, а творча діяльність стає потребою особистості.

Важливу роль у стимуляції у учнів інтересу до праці відіграють завдання:

- підбір вчителем завдань, що потребують творчої переробки, узагальнення, систематизації, вмінь та навичок порівнювати й аналізувати вже відоме, експериментування, пошуку.

- створення умов для розвитку ситуативного інтересу, який відіграє роль «пускового» механізму в здійсненні діяльності;

- використання ігрових моментів, що стимулюють прояви самостійності учнів, їх творчих можливостей;

- розв'язання творчих завдань.

Проте слід зауважити, що одне й те саме завдання може стимулювати розвиток творчих можливостей одних учнів і гальмувати – інших. Тобто для одних це завдання – творче, а для інших – навчальне. Це залежить від розвитку учнів. Майстерність педагога і полягає в тому, щоб усіх учнів залучити до розв'язання різноманітних творчих завдань.

Ці технології містять в собі моделі особистісного розвитку. У моделі особистісного саморозвитку людина здатна вийти за межі безперервного потоку повсякденної практики. Побачити себе в житті загалом. Втілити це бачення в предмет перетворення. Така самосвідомість дає змогу розуміти, оцінювати і бути готовим внутрішньо до сприймання труднощів життя, тобто

сприймати їх самостійно і конструктивно відповідно до життєвих планів і цінностей. У цьому разі будь – які життєві труднощі є стимулом для подальшого розвитку людини. Вирішальним елементом цієї ситуації розвитку є необхідність вибору: між почуттям свободи, з одного боку, і відповідальністю за все, що відбувається – з іншого. У діапазоні цих критеріїв: свободи та відповідальності, формуються і розвиваються внутрішні механізми психологічної саморегуляції поведінки і діяльності. Саме це треба мати на увазі під час вибору моделі (стратегії) навчання і виховання.

За адаптивної моделі освіти розвиток регулятивних механізмів, зорієнтованих на певні ідеологічні принципи, норми і правила суспільства, з неминучістю призводить до сприймання людини як об'єкта виховання (маніпулятивній) і зовнішніх впливів (відкриті збори, догани, суспільний осуд). Це ми вже проходили і навіть досягли успіху, тож напевно варто до нього повертатися.

Моделі творення особистості за принципом саморозвитку ґрунтуються на тому, що становлення особистості з дитинства здійснюється через подолання суперечностей між її спонтанною активністю і зовнішньою реалізацією (виховання та навчання, нав'ювання, зразки для наслідування тощо). У міру дорослішання факт і механізм регуляції повинні переміщатися до внутрішнього плану особистості за рахунок зростання самосвідомості, вироблення власного світогляду, особистісного самовизначення, самопізнання, проєктування себе у своєму етносі, праці, життєвому просторі взагалі. Звідси народжується свобода і особиста відповідальність людини.

Ми використовуємо всі види традиційного підходу до навчання і виховання: класно-урочну систему навчання, кабінетну роботу, всі класичні форми уроків (комбінований урок, урок подачі нових знань, уроки закріплення, уроки-лекції, лабораторні і практичні роботи) і, відповідно до вимог сьогодення, посилюємо акцент на розвитку інтелектуальних та комунікативних здібностях особистості учня.

Куратори віддали перевагу умовам переходу на лекційно-семінарську

систему навчання, психолого-педагогічну основу розвитку особистості, нетрадиційно-тренінгову систему розвитку. Завдяки новим моделям розвитку стає можливим вихід на межі сталого стереотипу в освіті.

Вивчаючи роботу кураторів, ми запровадили новітні форми роботи, як експериментальну програму саморозвитку студентів, через проведення тренінгів. До нової тренінгової системи входять заняття по саморозвитку, які можуть проводити куратори, і заняття у психологічному коледжному агентстві.

З точки зору психологічної науки, програма клубу включає в себе розвиток інтелекту, психіки, навчання нових поведінкових форм, «Я-концепції».

Представляємо одну з моделей тренінгу, яку використовують куратори педагогічного коледжу у своїй соціально-педагогічній роботі.

Соціально-педагогічний тренінг (СПТ) – цілісна психологічна система, що надає допомогу особистості в глибокому самопізнанні і культурі спілкування, необхідного компонента будь-якої професійної діяльності. Модель розроблена у формі нетрадиційного експерименту тренінгової системи знань і зумовлює якісні зміни в становленні особистості під впливом активної поведінки суб'єктів у групі.

Керівник – куратор, психолог, або соціальний педагог виступає водночас тренером, членом групи, поведінкою показуючи учасникам тренінгу ази науки самопізнання і взаєморозуміння. СПТ дає змогу спостерігати вияви особистісних особливостей дитини і їхню активізуючу силу, що стає поштовхом до самозмін. Ведучий керує динамікою групового процесу з урахуванням індивідуальних особливостей кожного члена групи.

Кількість учасників групи складає 10-15 чоловік. Тренінг проводиться в спеціально створеній для учнів активних форм розвитку психоігротеці.

Під час формування малих груп беруться до уваги рівень знань, особливості інтелекту, пам'яті, сприйняття характеру, спрямованості, схильностей, психологічної сумісності учнів.

У разі індивідуального підходу кожен учасник долає труднощі, працює на

межі своїх можливостей, переживаючи відчуття «свободи вибору» і радості буття.

У кожного учасника тренінгу свій індивідуальний стиль, високий рівень мотивації, що забезпечує успішне володіння соціальними і пізнавальними навичками.

Тренінгова система навчання максимально реалізує індивідуальні можливості, істотно прискорює інтелектуальний розвиток і сприяє формуванню особистості в цілому.

До моделі належать:

- система різноманітних тренінгів (самосвідомості, самосприйняття, спілкування, узгодження);
- рольові ігри та ділові ігри типу («Я-експерт», «Я-актор», «Я-тренер»);
- розробка та захист власних проектів особистісного розвитку щодо свого здоров'я та щастя;
- освоєння технік самооздоровлення (елементи зональної терапії, дихальні вправи, напрацювання та вимір біопотенціалу, прийоми та саморегуляції);
- вироблення алгоритмів розв'язання проблем саморозвитку і спілкування, випробування шляхів виходу з кризових ситуацій;
- психокорекція індивідуальної уяви «Я» за допомогою колективного «Ми».

Мета групових тренінгів:

- зняття психологічного напруження під час спілкування один з одним;
- перетворення агресивної енергії на конструктивну творчість;
- звільнення від комплексів завищеної або заниженої самооцінок (страхи, невпевненість, амбіційне протиставлення себе іншим, нарцисизм);
- пізнання себе очима інших;
- набуття саногенного мислення;
- усвідомлення сили колективного розуму;
- усвідомлення радісного сприйняття;
- усвідомлення себе через позитивне спілкування та безконфліктне

розв'язання особистісних проблем.

Куратори разом з психологом мали можливість використовувати у своїй соціально-виховній роботі методи психологічної діагностики, групової роботи, проводили соціометрію групи, складали психолого-педагогічну карту колективу і окремих учнів.

Було розроблено і проведено систему диспутів на морально-етичні теми, що створювали умови для самоаналізу. Допомогали учням відрефлексувати свої проблеми, які сприяли формуванню атмосфери доброзичливості і взаєморозуміння в колективі учнів, демократизації відносин: учень - куратор, прискорити моральний розвиток учнів.

Необхідними умовами цієї роботи є:

- по-перше, зміна відносин дорослий-дитина, співробітництво, демократизм стосунків на трьох рівнях: учитель-учитель, учитель-учень, учень-учень;

- по-друге, особистісна готовність дорослого, вихователя, усвідомлення ним своїх переваг і обмежень, його прагнення до саморозвитку і самореалізації;

- по-третє, використання в роботі інтерактивних технік і ігор, вправ, що передбачають співробітництво дітей і дорослих.

Проведена робота показала, що існує ряд проблем, які потребували вирішення:

1. Незважаючи на високий рівень успішності та інтелектуального розвитку, частина учнів мали низький рівень самооцінки, що заважало формуванню здорового мікроклімату в колективі.

2. При розвинутій мотивації до успішного навчання учні були недостатньо замотивовані до особистісного морального зростання.

3. Деякі учні мали високий рівень домагань, але досить низький рівень відповідальності та вимогливості до себе.

Виявлені проблеми стали відправною точкою у подальшій роботі кураторів. Психолого-педагогічні програми з розвитку особистості мають за головне застосування інтерактивної техніки. Цей вид роботи є основним у

багатьох соціально-виховних технологіях. Ця техніка є засобом, за допомогою якого дитина отримує досвід справжнього відкритого спілкування, вчиться розуміти себе і поважати інших. А це є цінностями педагогічної професії, яку вони отримують.

Тренінг проводиться стереотипно, в колі, але не існує: учень-учитель, відмінник-трієчник, ми всі рівні, всі разом вчимося, співпрацюючи, щирості, тактовності, доброму відношенні один до одного, симпатії, намагаємося зрозуміти себе, свої проблеми, подолати самотність і відчуженість. Цьому сприяли правила роботи:

- добровільність і активність;
- правдивість (немає неправильних відповідей, правильно все, що відображає твої думки, почуття);
- конфіденційність (все почуте в групі лишається між нами);
- не перебивати;
- не осуджувати, не оцінювати;
- не давати порад;
- «тут і зараз».

А також атмосфера доброзичливості і захищеності, що складається в групі.

Використання у тренінгу інтерактивних технік застосовуються і в системі розвивального навчання. Новизна соціально-виховних тренінгів у тому, що використовується куратором. Вони дають можливість:

- допомогти дітям відчувати єднання з іншими, вивести їх зі стану ізолюваності та самотності;
- зміцнити в дітях віру в те, що вони самі можуть керувати своїм життям;
- навчити учнів приймати рішення - самостійно та групі, виробляти в них навичку обговорювати і аналізувати різні варіанти рішень;
- учити дітей співчуттю, пробуджуючи інтерес до того, як мислять і що відчувають інші люди;
- допомогти розвитку особистості учня, усвідомленню нею особистісних

цілей, власної неповторності;

- розвивати в дітях відкритість і мужність, висловлювати своє відношення до інших, забезпечуючи відкрите, щире і живе спілкування;
- допомогти учневі подолати свої страхи і стреси;
- допомогти досягти балансу між прагненням до особистості свободи і до близьких стосунків з іншими;
- допомогти дітям зміцнити сильні риси їх характеру.

Цей вид роботи дає можливість говорити про особистісний зріст кожного учня, стабільно високий рівень навчання, інтерес до знань, свідоме мотивоване ставлення до навчальної роботи учнів, які приймають участь у тренінгах відрізняє:

- вміння висловлювати і відстоювати свою позицію;
- володіння певною інформацією про внутрішні психологічні процеси;
- потреба в самопізнанні, готовність до особистісних змін;
- їм притаманна нова ієрархія цінностей - на першому місці у них справа, а не власні амбіції, вони готові працювати у команді;
- колектив формується на засадах доброзичливості і співробітництва, що запобігає появі в учнів тривожності, невпевненості в собі, неадекватної самооцінки, сприяє формуванню в них почуття власної гідності.

У них розвинена потреба в реалізації себе, в тому числі через суспільно значиму діяльність. Ми думаємо, що саме вони зможуть стати представниками нової генерації, про яку так багато зараз говорять.

Співробітництво полегшує роботу куратора : діти звикають брати на себе відповідальність як за справи – чергування по коледжу, в аудиторії, організації свят, походів – так і за атмосферу в колективі.

Наша робота не позбавлена проблем чи кризових ситуацій. Але, ми думаємо, що саме такі підходи, така модель виховання допомагають нам разом з дітьми вирішувати проблеми найбільш ефективно, у активній творчій діяльності долати кризи, по-справжньому розвиватися, рухатись вперед. Цей вид роботи зацікавив кураторів. Аналізуючи роботу учнів, ми прийшли до

висновку, що тренінги дуже потрібні особливо першокурсникам в адаптаційний період. Для другокурсників тренінги ставали у пригоді, як момент самовідкриття, самореалізації, вони вчилися вирішувати конфліктні ситуації. На третьому курсі учні брали на себе частково роль тренера і пропонували свої елементи ігрових етапів, які мали логічну структуру та послідовність.

ВИСНОВКИ

Вивчивши проблему змісту діяльності куратора у процесі соціалізації учнівської молоді в умовах закладу фахової передвищої освіти, з'ясовано, що процес соціалізації полягає у виборі видів діяльності через участь у громадських справах, у художній самодіяльності, в науковій роботі, в залученні до улюблених занять з педагогіки та психології, у навчанні гри на музичних інструментах, у фізкультурних змаганнях, заняттях з малювання та декоративно-прикладному мистецтва.

Ці види діяльності проходять через засвоєння соціальних норм та цінностей в результаті самої діяльності та середовища спілкування. Соціальне середовище закладу фахової передвищої освіти впливає на формування індивідуальності особистості. Активна взаємодія учня з іншими людьми обумовлює неперервний цілісний процес засвоєння особистістю учня об'єктивної дійсності завдяки включенню в діяльність.

Навчання у закладі фахової передвищої освіти надає можливість засвоювати культурні, політичні і морально-етичні норми. Відбиваючись у свідомості учня, вони впливають на його потреби, інтереси, ціннісні орієнтири, установки та обумовлюють зміни в його поведінкових програмах. За допомогою спостереження ми з'ясували, що ці зміни прищеплює учням куратор учнівських груп. Куратор стимулює реалізацію їх покликань, здібностей, ініціатив і творчості. Куратор поліпшує функціонування молоді особистості учня і її кращу адаптацію до умов соціального середовища, вивільняє розвиток ресурсів учня через здійснення необхідних соціальних змін.

Розуміння педагогічним колективом соціально-педагогічної діяльності як інтегрованого, універсального виду педагогічної діяльності, являється основою всього виховного процесу у Запорізькому педагогічному фаховому коледжі.

Ефективний соціально-виховний зміст діяльності куратора в умовах функціонування соціально-педагогічної системи допомагає учневі у

соціальному становленні, здійсненні свободи вибору у значущій для нього діяльності.

Куратор об'єднує форми, методи та особистісні якості в одне ціле для того, щоб в центрі уваги був процес індивідуалізації учня, визнання його особистості. Щоб особистість успішно опанувала суспільно значущою системою моральних цінностей куратор використовує моделі соціально-виховної діяльності, яка забезпечує розвиток свідомості, яка спонукає учня до самопізнання і особистісного самовдосконалення.

Основою стабільності творчої діяльності куратора повинен бути їх професійно-визнаний статус, підтримка адміністрації коледжа, методичного забезпечення новітніми виховними технологіями.

Використання соціально-педагогічних технологій кураторами свідчать про високий рівень їх кваліфікації, інноваційного мислення, орієнтації на особистісний і професійний розвиток учня у процесі соціалізації. Соціально-педагогічні технології несуть в собі впровадження в діяльність ідей гуманізації і гуманітаризації освіти, орієнтації на особистість, максимально можливий розвиток її унікальних здібностей, пріоритет людського і особистісного над іншими сферами і соціальними цінностями.

Таким чином, гіпотеза сформульована на першому етапі нашого дослідження про те, що куратор є реалізатором успішного процесу соціалізації та адаптації вихованців до умов соціального середовища підтвердилась.

Відроджується класична освіта. Вона ґрунтується на найкращих здобутках людства і має завдання розвивати мислення, естетичні смаки, формувати світогляд з метою виховання всебічно розвинутої творчої особистості.

На практиці ми побачили, що це можливо за умови результативного та раціонально-цілеспрямованого соціально-виховного впливу, застосування нових форм і методів виховної роботи, у досягненні соціально-педагогічного результату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи : Курс лекцій. Київ : ІСДО, 1993. 220 с.
2. Ануфрієва Н. М. Життєве проектування: концепція і психологічний механізм. *Мистецтво життєтворчості особистості*. 1997. Ч. 1. С. 301-341.
3. Бех І. Д. Психологічна суть гуманізму у вихованні особистості. Вісник АПН України. *Педагогіка і психологія*. 1994. № 3. С.3-12.
4. Бех І. Д. Концепція виховання особистості. *Радянська школа*. 1996. № 5. С. 40-46.
5. Бех І. Д. Людське життя як цілісність. *Мистецтво життєтворчості особистості*. 1997. Ч.1. С. 39-74.
6. Бондар В. І. Ефективні технології навчання студентів. Київ : ІЗМН, 1996. 128 с.
7. Ващенко Г. П. Виховний ідеал. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 191 с.
8. Гапон Ю. А. Соціально-педагогічні технології виховання: теоретичні основи і практика. *Педагогіка і психологія*. 1996. № 2. С. 108-115.
9. Грінченко Б. Д. Твори : в 2 т. Київ : Вид-во Академії наук УРСР, 1963. Т. 2. 592 с.
10. Державна національна програма «Освіта» Україна ХХІ століття» / Кабінет Міністрів України. Київ : Райдуга, 1994. 62 с.
11. Долинська Л. В., Максимчук Н. П. Динаміка життєвих та професійних цінностей майбутнього вчителя. *Ціннісні орієнтації в громадянському становленні особистості*. 1998. Ч. 1. С. 156-159.
12. Дубасенюк О. А. Професійне становлення педагога. Житомир : ДП., 1993. 106 с.
13. Зверєва І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю України: Теорія і практика. Київ : Правда Ярославичів, 1998. 333 с.

14. Зверева І. Д., Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка як основа соціальної роботи. *Довіра і надія*. 1994. № 5. С. 3-4.
15. Зязюн І. А. Культурно-творча функція виховання студентів педагогічного ВУЗу. *Вища педагогічна освіта*. 1998. Вип. 17. С. 66-71.
16. Іванова Т. В. Професійна культура майбутнього вчителя. Педагогіка і психологія. 1995. № 2. С. 86-94.
17. Капська А. Й. Діагностування особливостей виховного процесу – необхідний фактор у професійній підготовці студентів. *Соціалізація особистості*. 2000. Вип. I. С.58-64.
18. Капська А. Й. Методика моделювання сценарію життя як механізм підготовки студентів до формування особистості підлітка. *Наука і сучасність*. 2001. Вип. 2. С. 3-7.
19. Коваль О. Виховно-освітня концепція Григорія Ващенка. *Український освітній журнал*. 1994. № 2. С. 34-37.
20. Коваль Л. Г., Зверева І. Д., Хлебін С. Р. Соціальна педагогіка. Київ : ІЗМН, 1997. 392 с.
21. Концепція національного виховання студентської молоді : рішення колегії МОН від 25 черв. 2009 р. № 7/2-4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr2_4290-09#Text
22. Кузьменко О. А. Соціально-педагогічні умови становлення особистості у мікросередовищі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1997. 186 с.
23. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології : навч.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1998. 112 с.
24. Макаренко А. С. Вибрані педагогічні твори : в 7 т. Київ : Рад. школа, 1954. Т. 4. 422 с.
25. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу. *Вибрані педагогічні твори* : в 7 т. Київ : Рад. школа, 1954. Т. 5. С. 91-96.
26. Мистецтво життєтворчості : наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / Ред. рада : В. М. Доній та ін. Київ : ІЗМН, 1997. 318 с.

27. Мигович І. І. Основи соціології. Ужгород : УДУ, 1996. 190 с.
28. Мигович І. І. Соціальна робота. Ужгород : Поличка Карпатського краю, 1997. 185 с.
29. Міщик Л. І. Соціальна педагогіка. Запоріжжя : ЗДУ, 1999. 248 с.
30. Моделювання виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів / За ред. А. Й. Капської. Київ : ІЗМН, 1998. 192 с.
31. Мороз О. Г., Сластьонін В. О., Філіпенко Н. І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація. Київ : Знання, 1997. 168 с.
32. Олексюк О. М. Формування духовного потенціалу студентської молоді у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1997. 176 с.
33. Приходько М. І., Пінчук Л. М. Технологія педагогічної взаємодії. Запоріжжя : ЗДУ, 1995. 61 с.
34. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> .
35. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
36. Соціальна педагогіка / За ред. А. Й. Капської. Київ : ІЗМН, 1998. 278 с.
37. Технології соціально-педагогічної роботи / За ред. А. Й. Капської. Київ : Аспект, 2000. 371 с.
38. Фіцула М. М. Педагогіка : посібник. Київ : Академія, 2000. 384 с.

Додаток А

**Науково-методична програма з основ морального виховання
студентської молоді**

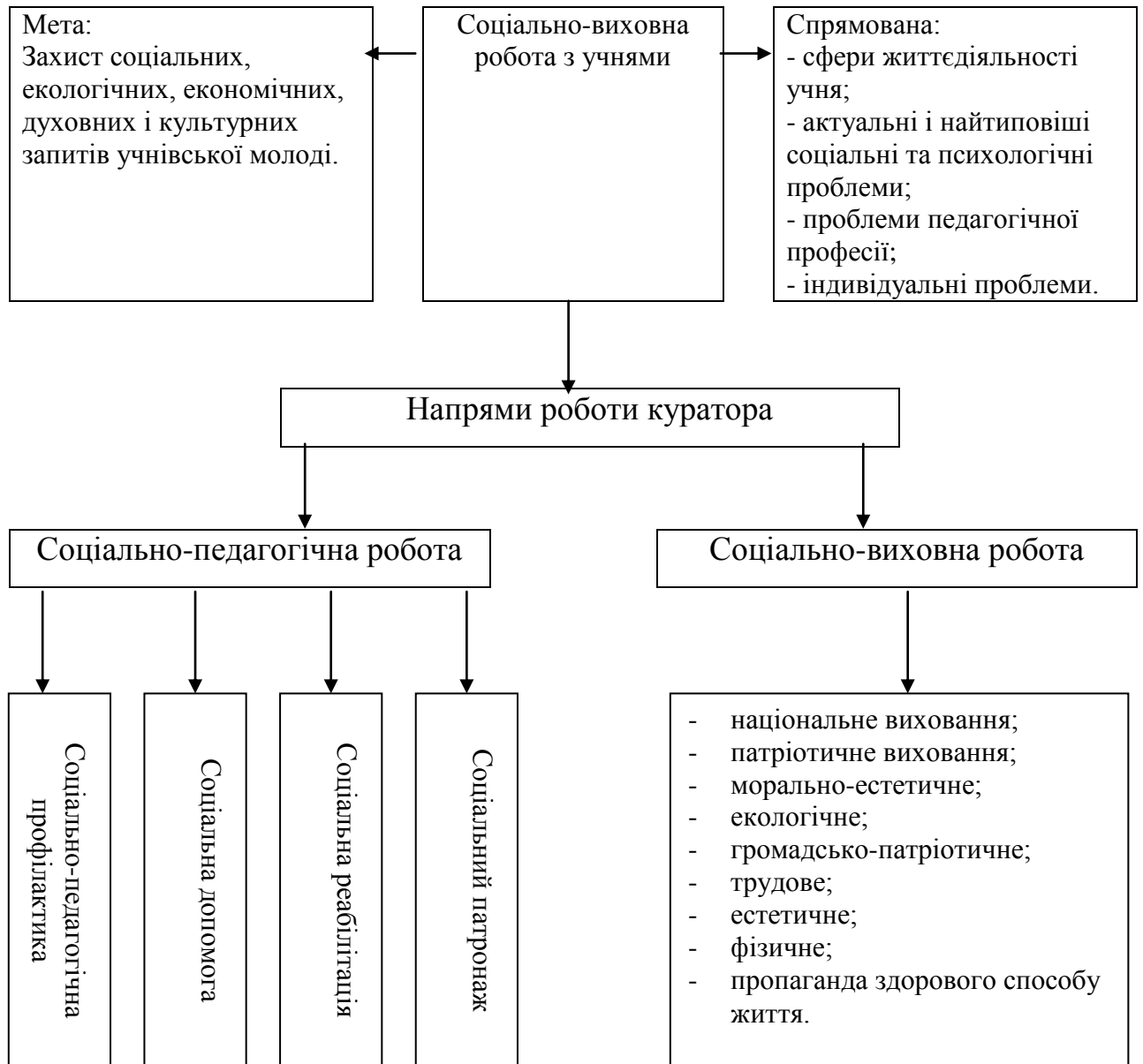

Рисунок А.1. – Модель соціально-педагогічної та виховної діяльності куратора академічної групи.

Рисунок 2.А. – Психологічна модель творчого процесу в діяльності куратора.

Додаток Б

Концепція організаційно-виховної роботи серед студентів

1. Методологічні засади концепції виховання студентів.

1.1. Загальні положення, сутність виховання.

Розбудова Української держави ставить на порядок денний надзвичайно важливе і невідкладне завдання – виховання справжнього громадянина й патріота рідної землі. Наукова розробка і практичне забезпечення по суті нової системи громадянського виховання має мету сформувати у молоді і студентів зокрема, комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння ними належності до українського народу, своєї держави, внутрішню потребу й готовність відстоювати та захищати її інтереси, реалізувати свій особистісний потенціал на благо зміцнення Української держави.

В усі часи й епохи освітянські навчальні заклади ставили перед собою завдання виховувати громадянина – людину, яка усвідомлює свої права і обов'язки. Поважає і дотримується норм та правил співжиття, прийнятих у суспільстві, традицій своїх співвітчизників, тобто певний тип соціально зумовленої поведінки.

Зміст роботи сучасної вищої школи має відображати матеріальні і духовні цінності нашого суспільства. Стратегічними завданнями Запорізького педагогічного коледжу є:

- теоретико-методологічні розробки навчально-виховного процесу як найважливішої ланки виховання свідомих громадян;
- розробку адекватних механізмів практичних дій;
- формування освіченої творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я;
- забезпечення пріоритетності розвитку людини, відтворення культури й духовності;
- створення механізмів поєднання нових теоретичних положень з новими

технологіями, процедурами та методами виховання;

- уточнення базових понять виховної роботи у коледжі;
- розробку і реалізацію адекватних критеріїв виховання студентів.

1.2. Принципи, ідеали, мета і завдання виховання.

Ідеалом виховання є різнобічно розвинена, високоосвічена, соціально активна людина, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань української культури, здатна до саморозвитку і самовдосконалення.

Головна мета виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді, незалежно від національної приналежності рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, екологічної культури.

Важливим виховним завданням є:

- забезпечення умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та власних інтересів;
- введення молоді людини в світ соціального, господарського, політичного, інтелектуального, етичного, культурного досвіду людства і свого українського народу;
- виховання правової культури, поваги до Конституції, законодавства України, державної символіки - герба, прапора і гімну, знання та дотримання законів;
- освоєння накопичених людством знань в усіх галузях діяльності;
- виховання духовної культури особистості та створення умов для вільного формування нею власної світоглядної позиції;
- оволодіння активними методами здобуття та практичного використання знань;
- формування мовної культури, володіння українською мовою;
- виховання внутрішньої потреби в суспільно-корисній праці,

формування актуальної мотиваційної структури праці;

- виховання родинно-сімейної свідомості та інших добродійностей, притаманних українському народові;
- виховання розуміння високої цінності українського громадянства, внутрішньої потреби бути громадянином України;
- спонукання студентів педагогічного коледжу до активної протидії проявам аморальності, правопорушенням, бездуховності, антигромадської діяльності.

Принципами виховання студентської молоді є : єдність національного і загальнолюдського, природовідповідність виховання, культуровідповідність виховання, активність, самодіяльність і творча ініціатива, демократизація, гуманізація, безперервність і наступність виховання. Єдність навчання і виховання, диференціація та індивідуалізація виховного процесу, гармонізація родинного і суспільного виховання.

1.3. Основні напрямки виховної роботи

Реалізація основних завдань і принципів виховання здійснюється за загальноприйнятими уявленнями у ряді пріоритетних напрямів.

Найбільш важливими з них є:

- професійне виховання;
- моральне виховання;
- національне виховання;
- громадянське;
- правове;
- соціальне;
- мистецько-культурне;
- сімейно-родинне;
- економічне;
- екологічне.

Ці напрями водночас є вузловими формами буття і самореалізації людини, її існування і поведінки.

Основними складовими вихованості, загальної та професійної культури випускника Запорізького педагогічного коледжу мають стати:

- професійна майстерність;
- широкий кругозір та культурно-інтелектуальна ерудиція;
- національна самосвідомість, демократизм, гуманізм, інтелігентність та моральна бездоганність;
- гармонія раціонального та емоційного, етичного та естетичного;
- дисциплінованість та організованість, заповзятливість та ініціативність у повсякденній діяльності;
- творче натхнення та оптимізм, здатність працювати цілеспрямовано на перспективу і з повною віддачею сил;
- підвищена вимогливість до себе, конкурентоздатність, розвинена потреба в самовдосконаленні, вміння систематично поглиблювати своє духовне багатство, зміцнювати фізичні сили і здоров'я.

2. Система виховної роботи, її організаційно-практичне забезпечення

2.1. Об'єкти виховної роботи серед студентів:

- всі без винятку студенти педагогічного коледжу;
- студенти відділень, курсів;
- студенти академічних груп;
- студенти-учасники роботи клубів, гуртків художньої самодіяльності, предметних гуртків;
- студенти, які працюють в Радах самоврядування;
- групи чи окремі студенти з поведінкою чи свідомістю, нахилами підвищеного ризику;
- групи студентів за соціальним, матеріальним станом;
- групи студентів і окремі студенти за місцем проживання;
- групи студентів за сімейним станом;
- групи студентів за статевою приналежністю.

2.2. Суб'єкти виховної роботи серед студентів:

- дирекція – як суб'єкт – організатор виховної роботи в цілому;

- предметні комісії гуманітарних дисциплін;
- керівники управлінських структур коледжа;
- колективи всіх без винятку предметних комісій;
- класні керівники академічних груп;
- студентські академічні групи, об'єднання студентів;
- профком студентів;
- всі викладачі, співробітники коледжу;
- завідувач та вихователі гуртожитку.

2.3. Організаційна структура та забезпечення виховної роботи у коледжі.

Виховний вплив має бути спрямованим, насамперед на особистість студента, а потім на колектив академічної групи. При цьому саме студент перебуває в центрі навчально-виховного процесу. Крім аудиторно-навчальних форм діяльності, студенти проходять школу громадянського становлення через систему різноманітних студентських структур, а саме гуртки, факультативи, клуби, об'єднання за інтересами тощо. Дирекція, завідувачі відділеннями допомагають кожному студенту так організувати своє життя, навчання, поведінку, багатогранну діяльність, щоб він проймався патріотизмом, формував у собі гуманістичну спрямованість, моральну зрілість, громадянську позицію.

Організаційна структура виховної роботи – це сукупність об'єктів навчально-виховного процесу. В ньому чітко визначено організаторів виховання, конкретних виконавців, об'єкти виховання, визначено узгоджені критерії і форми роботи стосовно кожного об'єкту. Означено функціональні обов'язки, а також питання морального і матеріального заохочення кожного учасника виховного процесу.

3. Підсумки виховної роботи та її виміри

Правильно організоване виховання студентської молоді формує повноцінну цілісну особистість. Індивідуальність, громадянськість є найсуттєвішою, провідною психологічною характеристикою особистості.

Організатори виховного процесу визначають періодичність замірів результатів виховної роботи. Показниками вимірювання можуть бути:

соціологічні, аналіз правової поведінки, характер та наслідки правопорушень, показники навчання студентів, стосунки в академічних групах, моральні, політичні, соціальні, фахові орієнтації.

На підставі цього можна робити висновки про необхідність коригуючого втручання в процес, на яких саме ділянках, з якою метою, на якому рівні, якими засобами. Виміри стану виховної роботи забезпечують необхідний рівень управління виховним процесом в коледжі.

Таблиця Б. 1

Самоврядування та позааудиторна робота з подолання дії негативних факторів, що блокують формування оптимального педагогічного клімату

Негативні фактори	Можливості самоврядування	Можливості позааудиторної роботи зі студентами
Відсутність готовності до оновленого змісту освіти та навчання в нових соціальних умовах	Широка участь студентів самодіяльних організацій в управлінні найважливішими питаннями своєї життєдіяльності з урахуванням інтересів студентів різних курсів та факультетів	Органічний зв'язок із життям суспільства і взаємозв'язок та наступність з навчальною роботою, урахуванням вікових та індивідуальних особливостей студентів
Мотиваційні конфлікти різного типу та мотиваційна упередженість	Розвиток ініціативи та творчої самодіяльності студентів, реалізації їхніх прав та обов'язків, формування у студентів необхідних інтелектуальних, організаційних здібностей та моральних якостей	Всебічний розвиток інтересів та здібностей кожного студента
Побоювання бути покараним за власну ініціативу та страх, що його не зрозуміють	Уособлення демократичної та самодіяльної атмосфери в коледжі, ініціювання загально-коледжних заходів	Опора на ініціативність та самодіяльність, добровільний характер, розвиток ініціативи та громадської активності студентів
Деструктивні, пов'язані з діяльністю викладача (авторитарний стиль спілкування, неефективний педагогічний такт, небажання розвивати творчу активність студента)	Удосконалення практичних умінь та навичок у процесі колективного визначення важливих цілей із їхньою подальшою реалізацією	Ліберально-демократичний стиль спілкування, взаєморозуміння, взаємодопомога, співпереживання, толерантність, співпраця